

פרלמנט הנוער

לשיתוף בני ובנות נוער
בקביעת מדיניות

סיכום פרויקט לשנת 2021

פרלמנט הנוער

לשיתוף בני ובנות נוער בקביעת מדיניות

סיכום פרויקט לשנת 2021

כתיבה:

עו"ד עדי נעמת
עו"ד דניאלה זלוטניק רז

כתיבה:

עדי נעמת, עו"ד, מנהלת תחום השתתפות ילדים ונוער
דניאלה זלוטניק רז, עו"ד, סגנית היועצת המשפטית ואחראית תחום מחקר ומדיניות

תודה לצוות עובדות ועובדי המועצה לשלום הילד שלקחו חלק בהנחייה, בהדרכה ובסיוע לפרלמנט הנוער: עו"ד ועו"ס **מיטל בק**, **יוסי מוריס**, עו"ד ועו"ס **לירון אשל**, עו"ד **ביאטריס קוסקס וויליאמס**, **מרים הייב**, עו"ס **דנית שדה**, עו"ס **מיכל קליינמן**.

תודה מיוחדת לשחר ברכה על המשוב לחוברת הפרלמנט.

תודה והערכה מיוחדת לעו"ד **ורד וינדמן**, מנכ"לית המועצה לשלום הילד, שבלעדי החזון שלה, פרויקט זה לא היה בא לעולם.

תודות והערכה

המועצה לשלום הילד מודה מקרב לב לשותפים הרבים לפרויקט 'פרלמנט הנוער' בבאר שבע וברהט, על המחויבות, התמיכה והסיוע לאורך הדרך.

רוביק דנילוביץ', ראש עיריית באר שבע

ד"ר חפצי זוהר, סגנית ומ"מ ראש העיר באר שבע, מחזיקת תיק החינוך

זהבה הראל, ראשת מנהל החינוך היוצאת, עיריית באר שבע

אבי אוחיון, ראש מינהל החינוך הנכנס, עיריית באר שבע

רחל פלג, מנהלת מחלקה לחינוך על יסודי היוצאת, מנהל החינוך, עיריית באר שבע

עירית פררה, מנהלת מחלקה לחינוך על יסודי הנכנסת, מנהל החינוך, עיריית באר שבע

מרים הוטר, מנהלת היחידה למצוינות, מנהל החינוך, עיריית באר שבע

עידן יחזקאל, מנהל מח' נוער, חברת 'כיוונים' באר שבע

מור דרורי, מנהלת תחום מנהיגות, מח' נוער, חברת 'כיוונים' באר שבע.

ג'מאל אלקרינאוי, מנכ"ל 'השחר החדש', רהט

מריו שכטמן, סמנכ"ל 'השחר החדש', רהט

רנא אבו-זאיד, רכזת תכניות הנוער, 'השחר החדש', רהט

מר סלים אלקרינאוי, מנהל מח' נוער, עיריית רהט

היבא אלאפיניש, מח' נוער, עיריית רהט

נורס הוזייל, מח' נוער, עיריית רהט

תוכן עניינים

5	דבר המנכ"לית
7	פרלמנט הנוער 2021 – מבט על ומבט קדימה
9	פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד
12	פרלמנט הנוער 2021
16	הליך היועצות 1: בנות ובני נוער דנים על השתתפות נוער בקביעת מדיניות ועל עקרונות לפיתוח מנגנון להשתתפות בקבלת החלטות
22	הליך היועצות 2: בנות ובני נוער דנים על שוויון בחינוך ועל השפעות משבר הקורונה בהקשר זה
28	הליך היועצות 3: בנות ובני נוער דנים על הזכות לפרטיות ילדים ונוער בעולם הדיגיטלי
34	הליך היועצות 4: בנות ובני נוער דנים על איתור וזיהוי ילדים ונוער במצבי מצוקה ומשבר, ועל פניה לגורמי סיוע בעיתות חירום ושגרה
39	רשימת בתי הספר שהשתתפו בפרויקט פרלמנט הנוער 2021

דבר מנכ"לית המועצה לשלום הילד על פרלמנט הנוער

פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד נולד מתוך רצון לכבד ולהביא לידי מימוש את זכותם של בני ובנות נוער להביע עמדה ולהשתתף בקביעת מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם, ומתוך עמדה עקרונית ואמונה, כי להשתתפות זו עשויה להיות השפעה חיובית ומשמעותית על טיבה של המדיניות עצמה, ועל יכולתה להשפיע לטובה על חייהם של נוער בישראל.

פיתוח פרלמנט הנוער נעשה לאור האמנה הבינ"ל בדבר זכויות הילד.ה, ובעיקר לאור סעיף 12(1) לאמנה, המעגן את עיקרון ההשתתפות. עקרון זה הוא אחד מהחידושים העיקריים בתפיסת זכויות הילד, והוא נועד למלא שתי תכליות עיקריות. האחת, לחזק את ההכרה בילדים כבעלי זכויות וקול, ולתת להם מקום להביע את עמדתם בנושאים הנוגעים לחייהם. והשניה, להביא לקביעת מדיניות מיטיבה, מתוך הכרה כי ילדים הם 'המומחים הטובים ביותר לחייהם', ושיתופם יתרום לקביעת מדיניות מתאימה ורלוונטית. כיום, לא נעשית בישראל הטמעה שיטתית של עיקרון ההשתתפות: חסרה מדיניות ברורה המחייבת שמיעת ילדים, ואין פרקטיקה עקבית של מתן קול לילדים.

מטרת פרלמנט הנוער היא, אם כן, להגשים את סעיף האמנה, להניח את היסודות להשתתפות נוער בקביעת מדיניות, ולספק פלטפורמה לדיאלוג משמעותי בין נוער לקובעי מדיניות ברוח זכויות הילד.

השתתפות נוער בקביעת מדיניות היא תחום חדש ומתפתח בשיח זכויות הילד ונודעת לו בעינינו חשיבות משמעותית, כאמור הן מבחינת בני ובנות הנוער עצמם והן מבחינת מדיניות למען בני ובנות נוער, בהווה ובעתיד. אנו מאמינים, כי לא זו בלבד שלבני ובנות נוער בישראל זכות להיות שותפים בהליכי קבלת החלטות וקביעת מדיניות בסוגיות הנוגעות לחייהם, אלא ששיתוף אמיתי תורם תרומה משמעותית להתפתחות ולהעצמה של בני ובנות הנוער, מחזק ערכים דמוקרטיים בחברה ומאפשר שינוי חברתי של ממש. במקביל, ההזדמנות הניתנת לקובעי מדיניות להקשיב לבני ובנות נוער תורמת לפיתוח חקיקה, מדיניות ושירותים אשר עונים על הצרכים הייחודיים של נוער ומתאימים לחייהם.

במהלך שני העשורים האחרונים הלכה והתפתחה, אם כי באופן מוגבל, חקיקה ופרקטיקה שמבקשות להבטיח השתתפות של בני נוער בהחלטות הנוגעות לחייהם האישיים. **פרלמנט הנוער מבקש לקחת את מימוש הזכות להשתתפות צעד נוסף קדימה - לצאת מגבולות הספירה האישית והמקומית אל הספירה הציבורית המדינית.** חזונו של פרלמנט הנוער הוא **לפתח מודל השתתפות ארצי ובר קיימא**, ולהביא להטמעתם של הרעיון ומודל הביצוע שלו כך שקובעי מדיניות יערבו בני ובנות נוער בתהליך קבלת ההחלטות באופן מובנה, שיטתי ושיגורי.

במשך שנים נהגה המועצה לשלום הילד לשתף ילדים במסגרת כנס הנגב לשלום הילד, שהינו כנס מדיניות שכל כולו עיסוק בסוגיות מדיניות ביחס לילדים ונוער. בכנס בדרך של

שיגרה משתתפים בני ובנות נוער, מציגים את נושא המושב, לצד עמדה שלהם או שאלות לקובעי המדיניות המשתתפים בו. הפרלמנט, במידה מסוימת, בונה תמונת מראה לכנס, במובן זה שרוב המשתתפים בפרלמנט הנוער הם בני ובנות הנוער ואילו קובעי המדיניות המשתתפים הם המיעוט. בפרלמנט, קובעי המדיניות הם שמציגים את הנושא ואילו בני הנוער את ההצעות והתוכניות הראשוניות לפתרון.

השנה, "שנת קורונה", היתה שנה עמוסת אתגרים, וזאת הן במובן ההשלכות המשמעותיות של משבר הקורונה על ילדים ונוער והן במובן אתגרי תהליך השיתוף, שעבר באופן מתחייב מיישום פיזי - פרונטלי לדיגיטלי.

אחת מפעילויות ההמשך המשמעותיות של פרלמנט הנוער בשנה זו, הייתה ההיוועצות שהתקיימה עם נציגי "השולחן הבין-מגזרי לטיפול בילדים ונוער בקורונה" שבמשרד ראש הממשלה.

המלצותיהם החשובות של הנערים והנערות הוצגו, בין היתר, בוועדה לזכויות הילד של הכנסת ולשרת החינוך, במטרה להשפיע על קידום תוכנית לאומית להתמודדות עם ההשלכות מרחיקות הלכת של המשבר על חייהם.

שיתוף בני נוער בניבוי מדיניות הינו תהליך. תהליך זה אינו נטול קשיים ואתגרים, ההפך הוא הנכון. למעשה הספרות האקדמית בנושא עמוסה בתיאורים של קשיים, אתגרים ואזהרות פן שיתופם יהיה 'סמלי' בלבד (טוקניזם). האתגרים נעוצים בהיבטים טכניים לכאורה (למשל, לוחות זמנים ומועדי פניות של ילדים לעומת של מבוגרים) ומהותיים כאחד (עמדות ותפיסות כלפי מידת הרצינות והמשקל שראוי ליחס להצעות של בני ובנות נוער). עם כולם ניסינו להתמודד, וברור לחלוטין שלפנינו ישנה עוד כבדת דרך משמעותית לעבור כדי שהמודל שיזמנו יממש את חזונו.

את כל מה שהצלחנו לעשות לא ניתן היה לעשות ללא שותפי אמת הן לרעיון והן לביצועו, ובהם משרדי הממשלה והרשויות השותפים בשנות הפעילות של הפרלמנט: משרד רוה"מ, משרד המשפטים, הרשות להגנת הפרטיות, המשרד לביטחון פנים, משרד החינוך, משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד העלייה והקליטה, המטה להגנה על ילדים ברשת, נציבות פניות ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית, עיריית באר שבע, עמותת 'השחר החדש', עיריית רהט, בתי הספר, ובראש ובראשונה - בני ובנות הנוער עצמם ומוריהם שנענו לאתגר וגילו מחויבות והתלהבות ולא נרתעו מהקשיים.

תודה והערכה מיוחדת לצוות המועצה לשלום הילד, שהיה שותף להפיכת הרעיון למציאות, למד את הרקע האקדמי, יצר קשר עם מומחים בארץ ובחו"ל, בנה את תוכנית ההכשרה, גייס שותפים, ריכז את התוצרים והפעיל את התוכנית מא' עד ת' יחד עם שותפיו.

תודה מיוחדת גם לגב' שושנה לנגרמן ומשפחתה שסייעו בשלבי ההקמה של הפרויקט והנציחו באופן זה את תפיסת עולמו של אהרון לנגרמן ז"ל, שהיה ממייסדי המועצה לשלום הילד ומבכירי הנהלתה, והאמין כבר בשנות ה-80 של המאה הקודמת, בשיתוף הציבור שעליו תחול המדיניות, לרבות ציבור הילדים והנוער, בניבושה ובקביעתה.

אנו במועצה לשלום הילד נמשיך לפתח את תוכנית פרלמנט הנוער גם בשנת 2022, במטרה להגשים את העיקרון של '**שום דבר עלינו - בלעדינו**', ומתוך שאיפה להפוך את פרלמנט הנוער, בבוא היום, לא רק לתוכנית ארצית, אלא גם לתפיסת עולם מקובלת ולמודוס אופרנדום בתהליכי גיבוש מדיניות.

יו"ר א.ק.

עו"ד ורד וינדמן

פרלמנט הנוער 2021 – מבט על ומבט קדימה

כבכל שנה, פגשנו בפרלמנט הנוער בני ובנות נוער סקרנים, דעתניים, ובעלי להט ותשוקה להביע את עמדתם ולהשפיע על הנושאים הנוגעים לחייהם. בנוסף, שותפינו מקרב משרדי ממשלה, חברה אזרחית וגורמי מקצוע הפגינו רצינות וענין כן בהקשבה לבני ובנות הנוער והכירו בערך ובחשיבות של דבריהם לצורך קביעת מדיניות מיטיבה ומתאימה לילדים ונוער בישראל. אולם, בשונה משנים קודמות, 'פרלמנט הנוער' לשנת 2021, התקיים בעיצומו של משבר הקורונה, נערך באופן מקוון, והביא עמו הזדמנויות, אתגרים, ותובנות חדשים.

ראשית, בשל משבר הקורונה, ההכנות לפרלמנט הנוער לוו בחשש וחוטר ודאות. לצד זאת, זכותם של בני ובנות נוער להשתתף בנושאי מדיניות, והערך של שיתוף כאמור גם, וביתר שאת, במצבי משבר וחירום היה ברור. כך, יצאנו לדרך בשעה שבתי הספר לא פועלים באופן פיסי ובני ובנות הנוער מצויים בביתם. פגשנו את הנוער בימים לא פשוטים אך הם בכל זאת נרתמו, הפגינו גמישות, והיה להם חשוב לקחת חלק, להשתתף, ולהביע את עמדותיהם גם במתכונת מקוונת. הצימאון למפגש הפיסי היה רב, אך לא גרע מהשיח הכן, ומהשיתוף בניסיון, חוויות ותובנות של הנוער בהליכי היוועצות השונים.

המשתתפים והמשתתפות אף ציינו כי הפלטפורמה המקוונת אפשרה, לחלקם, לחוש יותר בנוח להשתתף באופן פעיל ולהביע את עמדתם, וסברו כי על הליכי היוועצות להיערך במודל היברידי, שמשלב מפגשים פיסיים ומקוונים. כמו כן, שילבנו במודל המקוון כלים וסקרים אינטראקטיביים וכך התאפשר למשתתפות ולמשתתפים להביע את עמדתם והצעותיהם גם באופן אנונימי ובכתב, דבר שהגביר את רמת השיתוף. אלו תובנות שעלינו לקחת בחשבון גם 'בחזרה לשגרה' ובתכנון מודל פרלמנט הנוער, והליכי היוועצות והשתתפות בכלל, לשנים הבאות.

שנית, אחד מההיבטים הייחודיים והחשובים של פרלמנט הנוער הוא בשילוב בני ובנות נוער מבאר שבע ורהט בדיונים על נושאי מדיניות הנוגעים לילדים ונוער בישראל. השנה, הפלטפורמה המקוונת של פרלמנט הנוער אפשרה לראשונה לכלול בכל המפגשים תרגום סימולטני מקצועי לערבית בכתב שהקל על המשתתפים והמשתתפות להבין את השיח, ולהשתתף בדיון באופן שוטף. בנוסף, הדיון המקוון אפשר למשתתפים, שהיו מעוניינים בכך, לשאול שאלות ולכתוב ישירות בערבית במסגרת השימוש בכלים והסקרים האינטראקטיביים.¹ ההשפעה של התרגום הסימולטני בכתב עלתה גם במשוב המשתתפים והמשתתפות מרהט שהדגישו כי הם חשו שייכות לקבוצה ולדיון במידה רבה, והרגישו בנוח להביע את עמדותיהם.

¹ למען הסר ספק, לצד התרגום הסימולטני בכתב, התקיים גם תרגום בעל פה במקרים הנדרשים (כפי שהיה במפגשי פרלמנט הנוער בשנים הקודמות), כך שדבריהם של המשתתפים והמשתתפות שהעדיפו להתבטא בערבית בעל פה, תורגמו מיידית לעברית, מה שקידם שיח משותף בקרב כלל המשתתפים והמשתתפות בקבוצה.

שלישית, פרלמנט הנוער ממשיך להצמיח אדוות רבות שבכוונתנו לעודד ולקדם. כך, משתתפים ומשתתפות סיפרו כי ההשתתפות בפרלמנט הנוער גרמה להם לראות איך וכיצד ניתן לשנות דברים ולהשפיע, ואחד המשתתפים החליט לפעול להקמת מועצת תלמידים בבית ספרו ולצורך כך הסתייע באשת מקצוע שהשתתפה באחד ממפגשי הפרלמנט. בנוסף לכך, פרלמנט הנוער הוליד פרויקטי המשך חשובים, ביניהם:

- משתתפי פרלמנט הנוער, יחד עם נציגי מועצת התלמידים הארצית, לקחו חלק במפגש השולחן הבין-מגזרי לילדים ונוער בקורונה (תחת משרד רוה"מ). תוצרי מפגש זה הוצגו בפני שרת החינוך, בכירים במשרד החינוך, ובוועדת החינוך של הכנסת, והמועצה לשלום הילד ממשיכה לקדם ולהציג אותם בפורומים המתאימים.
- נציגות משרד הרווחה יזמו הליכי היוועצות נוספים עם משתתפי פרלמנט הנוער בנוגע לשירותים שונים והתאמת מענים לילדים ונוער בתקופות משבר וחירום.
- נציגי פרלמנט הנוער לקחו חלק והביעו את עמדתם ב**כתבת חדשות** בנושא המתווה לחזרה ללימודים בצל הקורונה.

כך, פרלמנט הנוער מהווה פלטפורמה לפיתוח והנעה של הליכים ויוזמות המשכיות להיוועצות עם נוער בנושאי מדיניות הנוגעים לחייהם, ואנו מכוונות להמשיך להרחיב עשייה זו בשנים הבאות.

אנו מקוות כי חוברת זו תתרום לקידום ההכרה בזכות, בחשיבות ובערך של שיתוף בני ובנות נוער בנושאי מדיניות הנוגעים לחייהם, ובטוחות כי היא תאפשר לקוראיה להתרשם מהתובנות וההצעות המגוונות של המשתתפים והמשתתפות, שמשקפות את החוויות, הניסיון והדעות שלהם - על השונה והדומה. דבריהם של בני ובנות הנוער מדברים בעד עצמם, ובכוחם להוות עבורנו מצפן בקידום מדיניות מיטיבה לילדים ונוער בישראל.

דניאלה זלוטניק רז

עו"ד, סגנית היועצת המשפטית
ואחראית תחום מחקר ומדיניות

עדי נעמת
עו"ד, מנהלת תחום
ההשתתפות ילדים ונוער

פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד

פרויקט פרלמנט הנוער

המועצה לשלום הילד מפעילה, משנת 2018, את 'פרלמנט הנוער': תוכנית חדשנית וייחודית שמטרתה שיתוף בני ובנות נוער בהליכי קבלת החלטות וקביעת מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם.

מטרת פרלמנט הנוער היא להוביל שינוי עומק בהליכי חקיקה וקביעת המדיניות בישראל, באופן שמכיר בזכותם של בני ובנות נוער - מקבוצות אוכלוסייה מגוונות - להשתתף, להביע את עמדתם, ולהשפיע על נושאים הנוגעים לחייהם, והכל ברוח אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.

מאז השקתו ב-2018 מתקיים פרלמנט הנוער בנגב. שותפים לו מדי שנה למעלה מ-100 בני ובנות נוער מאזור באר שבע ורהט המהווים מעין 'מיקרו-קוסמוס' של החברה בישראל. כמו כן, שותפים לפרלמנט הנוער משרדי ממשלה שונים, וארגוני חברה אזרחית שעבודתם נוגעת לחייהם של ילדים ונוער בישראל. כך, מהווה פרלמנט הנוער פלטפורמה משמעותית להשמעת קולם של נוער ולדיאלוג משמעותי בינם לבין משרדי ממשלה וקובעי מדיניות בכירים.

פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד

שיתוף בני ובנות נוער בעיצוב מדיניות בישראל

שום דבר עלינו, בלעדינו

لا شيء يخصنا يكون من دوننا

שותפות
شراكة

השפעה
تأثير

קול
صوت

מטרות פרלמנט הנוער

- מימוש זכותם של בנות ובני נוער בישראל להשתתף, ולהביע את קולם ועמדתם בנושאי מדיניות הנוגעים לחייהם על ידי דיאלוג נוער - ממשלה - חברה אזרחית, ברוח סעיף 12 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד.
- הבטחת מתן משקל ראוי לניסיונם, חוויותיהם, תובנותיהם והמלצותיהם של בנות ובני נוער בקביעת מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם, לרבות ביחס להליכי חקיקה, יצירת תוכניות לאומיות, פיתוח מנגנונים וכלים, ובמסגרת ניטור והערכה של יישום מדיניות כאמור.
- פיתוח פרלמנט הנוער כמודל בר קיימא להשתתפות נוער בקביעת מדיניות, ועידוד אימוצו ויישומו על ידי משרדי ממשלה ורשויות מדינה בבואם לקבוע מדיניות הנוגעת לילדים ונוער.
- חשיפת קובעי מדיניות, וכן נציגי ארגוני חברה אזרחית וגורמי אקדמיה, לעמדותיהם ודעותיהם של בני ובנות נוער והעמקת ההיכרות שלהם עם עולמם של בני ובנות נוער, צרכיהם, רצונותיהם ושיאפיותיהם בכל הנוגע לנושאי מדיניות הנוגעים לחייהם.
- הכשרת קובעי מדיניות על החשיבות של שיתוף נוער בעיצוב מדיניות, עקרונות להשתתפות משמעותית, ותקשורת מיטבית עם בני ובנות נוער.
- הכשרת בני ובנות נוער על זכותם להשתתפות בראי האמנה, עיצוב מדיניות בישראל, ומיומנויות וכלים לגיבוש והבעת עמדה בנושאים הנוגעים לחייהם.

כיצד עובד פרלמנט הנוער?

בכל שנת פעילות, נבחרים נושאי ההיוועצות של פרלמנט הנוער, תוך שיתוף נציגי משרדי ממשלה וארגוני חברה אזרחית המעורבים בפרלמנט הנוער.² על הנושאים הנבחרים להיות קונקרטיים ואקטואליים לחייהם של ילדים ונוער בישראל, כאשר שמיעת קולם ועמדתם של נוער יכולה להשפיע על עשייה בעניינם (למשל, לקראת קידום חקיקה, פיתוח מדיניות ותוכניות, קביעת נהלים ועוד).

לצורך גיבוש עמדת בני ובנות הנוער ושמיעת קולם בנושאי ההיוועצות, פרלמנט הנוער כולל מספר מפגשים ופעילויות, בליווי והדרכה מטעם המועצה לשלום הילד. יום השיא של הפעילות הוא במפגש של בנות ובני הנוער עם נציגי משרדי ממשלה וקובעי מדיניות בכירים, ארגוני חברה אזרחית רלוונטיים וגורמי אקדמיה, כאשר יחד הם מקיימים היוועצות ודיון, לקראת גיבוש עמדות והצעות הנוער בנושא ההיוועצות ('מפגש שיא').

² משרדי הממשלה שהיו שותפים ומעורבים בתוכנית פרלמנט הנוער (שנים 2018-2021): משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים ונציבות פניות ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית; משרד המשפטים והרשות להגנת הפרטיות; משרד החינוך; משרד רה"מ, משרד העלייה והקליטה, והמשרד לביטחון פנים.

על מנת לאפשר שיתוף משמעותי והשפעה של בני ובנות נוער על קבלת החלטות וקביעת מדיניות - המסגרת של פרלמנט הנוער, והפעילויות והמפגשים השונים שנכללים בתוכנית, כוללים התייחסות לשלושה היבטים מרכזיים:

1. **למידה:** בנות ובני הנוער מקבלים מידע והדרכה על נושא ההיוועצות, על הליכי חקיקה וקביעת מדיניות, ועל אופן פעילות הכנסת. ההדרכה ניתנת באווירה לא-פורמאלית על ידי צוות המועצה לשלום הילד ועל ידי מומחים שונים.
2. **היוועצות ודיאלוג:** בני ובנות הנוער נפגשים עם נציגי משרדי ממשלה ואנשי ונשות מקצוע שונים ביחס לנושא ההיוועצות. לבני ובנות הנוער ניתנת הזדמנות לשאול שאלות, לקבל מידע, ולהתייעץ עמם לקראת גיבוש עמדתם בנושא ההיוועצות, ולצורך העלאת רעיונות והצעות פעולה רלוונטיות אשר יבטיחו את שלומם, זכויותיהם ורווחתם של ילדים ונוער בצורה הטובה ביותר. כן, לנציגי משרדי הממשלה ואנשי ונשות המקצוע ניתנת הזדמנות לשיח בלתי אמצעי וישיר מול בני ובנות הנוער.
3. **גיבוש עמדה בנושא ההיוועצות:** לאחר קבלת המידע וקיום ההיוועצויות במסגרת מפגש השיא, בני ובנות הנוער מגבשים את התובנות שלהם בנושא ההיוועצות ומעלים רעיונות והצעות להמשך פעולה.

לינק לסרטון:

<https://youtu.be/NbAwsIXSAUk>

סרטון פרלמנט הנוער

פרלמנט הנוער 2021

פרלמנט הנוער בצל משבר הקורונה

התפרצות נגיף הקורונה (COVID-19) השפיעה השפעה עמוקה על הבריאות, עולם העבודה והחברה, וחיי השגרה היום-יומיים בעולם כולו, לרבות ישראל. ילדים ונוער היו חשופים להשלכות השליליות הרחבות של משבר הקורונה, וההנחיות והאיסורים השונים שפורסמו במטרה לבלום את התפרצות הנגיף בישראל השפיעו עליהם במיוחד, והעמידו אותם בפני מציאות חדשה ולא מוכרת. מציאות זו הביאה עמה חוסר ודאות, דאגות וקשיים רבים. בפרט, סגירת מסגרות החינוך והמעבר ללמידה מרחוק, והגבלות הריחוק החברתי, שיבשו את שגרת יומם של ילדים ונוער, לימודיהם, וחיייהם החברתיים. מצב דברים זה הוביל לפגיעה רגשית וחברתית בילדים ונוער רבים, והגביר תחושות של לחץ, חרדה ובדידות.

[למידע נוסף על השפעות משבר הקורונה על ילדים ונוער בישראל, ראו המועצה לשלום הילד, 'נוער בישראל מדבר על משבר הקורונה: עצות, מחשבות והתמודדות בעת חירום ושגרה חדשה', 2020].

אנו במועצה לשלום הילד סבורות כי **דווקא בעתות משבר וחירום, יש ערך וחשיבות גדולה להליכי השתתפות, שמיעה והיוועצות** עם בני ובנות נוער. לפיכך, גם בעיצומו של משבר הקורונה, פעילות פרלמנט הנוער המשיכה להתקיים במלואה. נוכח ההגבלות, ולראשונה, הועברו מפגשי פרלמנט הנוער באופן מקוון. מצב דברים זה הוביל להתאמה של התכנים, אופני ההכשרה, וקיום ההיוועצויות, לפלטפורמה דיגיטלית, תוך שילוב עזרים אינטראקטיביים שונים ומתן אפשרות להביע עמדות גם באופן אנונימי (דוגמת סקרים בזמן אמת). טעימה מן התוצרים הדיגיטליים ישולבו במסגרת חוברת מסכמת זו.

12

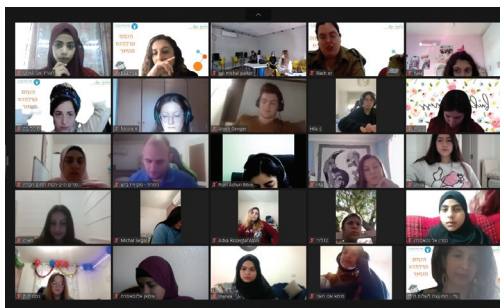
"הרגשתי שאני אישה בעלת מעמד ובעלת משמעות בכך שאני נמצאת במפגש כזה. [..] עצם זה ששואלים אותנו שאלות, שאנחנו עונות על השאלות האלה, והם מחכים לתשובות שלנו - זה נתן לנו משהו מאוד משמח [..] שאנחנו יכולות לעמוד מול אנשים מכובדים ומומחים בתחום ולהגיד את מה שאנחנו חושבות, לתת להם תשובות, זה מאוד משמעותי".

(משתתפת פרלמנט הנוער מרהט, 2021).

"בחוודשים האחרונים השתתפתי במפגשים של פרלמנט הנוער ודיברנו על הצורך והמשמעות של קול הנוער...אנחנו, נוער ישראל, רוצים לקחת חלק פעיל בהחלטות כגורם שווה כי אנחנו נתח רב מאוכלוסיית המדינה ולנו רעיונות חדשים ברוח הקדמה והחדשנות- בנושאים המתאימים.

לאחר שילוב חברי כנסת בחלק מהמפגשים אני באופן אישי וגם חברי לפרלמנט יצאנו בתחושה כי אכן יש עניין להקשיב לנוער..."

(משתתף פרלמנט הנוער מבאר שבע, 2021)

לינק לסרטון:
<https://youtu.be/DrRGJIHyfHw>

**סרטון ממפגש היועצות של
השולחן משנה הבין-מגזרי
במשרד רוה"מ עם בנות ובני
נוער בנוגע להשלכות הקורונה
והמענים הנדרשים**

שילוב עמדות ותובנות הנוער בדוח מקיף על זכויות ילדים וילדות בישראל

פרלמנט הנוער 2021 היווה חלק בלתי נפרד מתוכנית לפרסום דוח מקיף וחדשני מטעם המועצה לשלום הילד שיציג את הסוגיות המרכזיות, האתגרים, והצעדים לעתיד, בכל הנוגע ליישום זכויות ילדים וילדות בישראל.

13

ייחודיות הדוח טמונה בשילוב של א) בחינת הסוגיות המרכזיות הנוגעות ליישום זכויות ילדים בישראל בראי האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד.ה; ב) הצגת המצב הקיים בישראל, תוך הסתכלות על המשפט ויישומו בשטח; ג) היועצות עם נציגי ארגוני חברה אזרחית רלוונטיים בנושאי הדוח; ו-ד) היועצות ומתן מקום והשפעה לקולות של בני ובנות נוער בנושאי הדוח (דרך פרלמנט הנוער). בהקשר זה, נושאי ההיועצות שנבחרו לפרלמנט הנוער 2021 נגזרו מנושאי הליבה של הדוח. עמדותיהם והצעותיהם של בני ובנות הנוער המובאים בחוברת זו גם יכללו בפרקי הדוח, וישפיעו על ההמלצות שיובאו בו.

הדוח עתיד להתפרסם בתחילת שנת 2022, בעברית ובאנגלית.

נושאי ההיועצות ומהלך פרלמנט הנוער

נושאי ההיועצות

בנות ובני נוער דנים על השתתפות נוער בקביעת מדיניות ועל עקרונות לפיתוח מנגנון להשתתפות בקבלת החלטות

בנות ובני נוער דנים על שוויון בחינוך ועל השפעות משבר הקורונה בהקשר זה

בני ובנות נוער דנים על הזכות לפרטיות של ילדים ונוער בעולם הדיגיטלי

בנות ובני נוער דנים על איתור וזיהוי ילדים ונוער במצבי מצוקה ומשבר, ועל פניה לגורמי סיוע בעיתות חירום ובשגרה

בכל שנה, פרלמנט הנוער 2021 היה פרי עבודה מאומצת של המועצה לשלום הילד בשיתוף עם עיריות באר שבע ורהט ועמותת 'השחר החדש'. במסגרתו השתתפו מעל 100 בני ובנות נוער מקבוצות אוכלוסייה מגוונות - לרבות יהודים, בדואים, חילונים, דתיים, בנות, בנים, עולים חדשים, ותיקים, ועוד. יצוין, כי בכל הליכי ההיוועצות בהם השתתפו דוברי ערבית, התבצע תרגום סימולטני לשפה הערבית.

במהלך התכנית, בני ובנות הנוער המשתתפים זכו לליווי, הכשרה והדרכה מטעם צוות המועצה לשלום הילד, וכחלק מההליך ההיוועצות נפגשו ל-'מפגש שיא' עם קובעי מדיניות בכירים ואנשי ונשות מקצוע העוסקים בנושא ההיוועצות.

בנוסף למפגשי ההכשרה וההיוועצות, תכנית פרלמנט הנוער בשנה זו כללה מפגש חוויתי ולימודי של המשתתפים בסיוור מקוון בכנסת, וכן התקיים מפגש חגיגי עם חברת הכנסת קארין אלהרר וחבר הכנסת יעקב מרגי לשיח בו חברי הכנסת שיתפו על עשייתם למען זכויות ילדים ונוער, ועל כיצד ניתן להיוועץ עם ילדים ונוער ולשתף אותם בקביעת מדיניות ופעילות הכנסת.

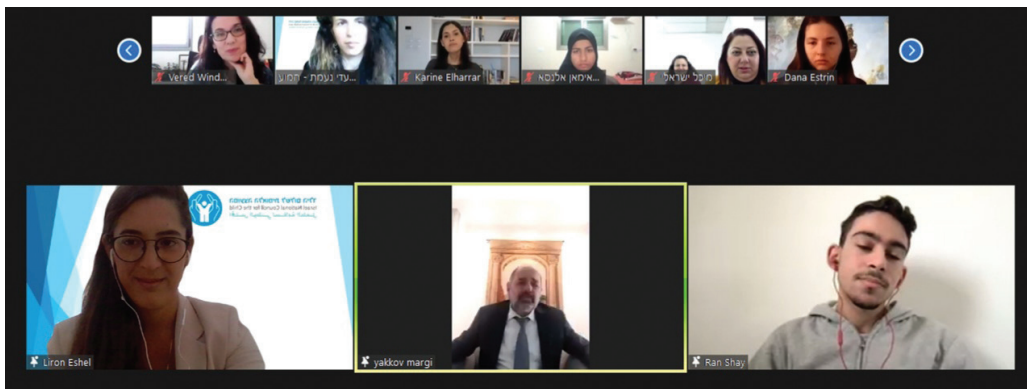
מפגש זה עורר השראה וענין רב בקרב המשתתפים והמשתתפות של פרלמנט הנוער, ובמילותיהם:

"פגישה זו תרמה לכל הנוכחים בה בעידוד מעורבות הנוער בקבלת החלטות. במהלך המפגש שאלתי את ה"כ מרגי כיצד לדעתו ניתן לשכנע נציגי ציבור לערב את הנוער בהחלטות, ובו בזמן איך אפשר להעלות את המודעות לנושא בקרב הנוער. התרשמתי מאוד מהעובדה שה"כ מרגי וח"כ אלהרר כן תומכים בשילוב דעות הנוער ויש להם רעיונות מעניינים ליישום. כמו למשל בהנגשת ועדות הכנסת לארגוני נוער שונים, פגישות מקוונות וכנסים בהם נוער ישולב והעלאת המודעות בקרב הנוער."

(משתתף פרלמנט הנוער, באר שבע)

"רציתי להגיד שהיום היה ממש כיף במפגש! במיוחד היה מהנה לשמוע את חברי הכנסת, אני לא חושבת שבכל מקום נוכל ככה לשתף את חברי הכנסת ולשאול אותם וזאת הייתה הזדמנות מדהימה. מקווה לעוד מפגשים כאלה"

(משתתפת פרלמנט הנוער, באר שבע)

חוברת פרלמנט הנוער 2021

התובנות וההצעות שעלו במסגרת הליכי ההיוועצות השונים נאספו וגובשו באמצעות **חוברת מסכמת זו**. החוברת נסמכת על הסיכומים השונים ממפגשי פרלמנט הנוער ו-'מפגשי שיא' עם אנשי המקצוע, שנכתבו על ידי צוות המועצה, וכן על התוצרים המקוונים שהתקבלו בעזרים האינטראקטיביים.

הליך כתיבת החוברת המסכמת נעשה בצורה שיתופית עם בנות ובני הנוער, כאשר טיוטת החוברת נשלחה למשתתפי פרלמנט הנוער לקבלת תגובה, הערות או שינויים. באופן זה - החוברת המסכמת מבטאת בצורה נאמנה את קולם, עמדתם ורצונם של בני ובנות הנוער המשתתפים בפרלמנט הנוער, והיא נועדה לתרום ולסייע לקובעי מדיניות בבואם לקבוע, לפתח וליישם מדיניות בנושאים שנדונו במסגרת פרלמנט הנוער.

"הרגשתי שלדעה שלי יש משקל, ונתתי את נקודת המבט שלי..זו עזרה להבין איך אני ואחרים חושבים..אני שמחה שקיבלתי את ההזדמנות לזה!"
(משתתפת על 'מפגש שיא' פרלמנט הנוער', 2021).

פרלמנט הנוער 2021 - אנחנו במספרים:

- 2021 - השנה הרביעית לפרויקט פרלמנט הנוער;
- מעל 100 בני ובנות נוער משתתפים מ-13 בתי ספר בבאר שבע ורהט;
- מעל 25 מומחים וקובעי מדיניות שותפים למפגשי ההיוועצות מ-4 משרדי ממשלה ומעל 10 ארגוני חברה אזרחית.
- 3 מפגשי הכשרה והדרכה מרוכזים לבני ובנות הנוער, לרבות סיור מקוון בכנסת.

הליך היוועצות 1:

בנות ובני נוער דנים על השתתפות נוער בקביעת מדיניות ועל עקרונות לפיתוח מנגנון להשתתפות בקבלת החלטות

על השתתפות ילדים ונוער בעיצוב וקביעת מדיניות

זכותם של ילדים ונוער להשתתפות היא זכות חדשנית ופורצת דרך בשיח זכויות הילדים, ומעוגנת בסעיף 12 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד. בסעיף זה נקבע כי יש להבטיח לילד שמסוגל לחוות דעת משלו את הזכות להביע בחופשיות את דעתו בכל עניין הנוגע לו, וכי יש לתת משקל ראוי לדעותיו בהתחשב בגילו ובמידת בגרותו. ועדת האו"ם לזכויות הילד. קבעה, כי זכות ההשתתפות הינה אחת מארבע עקרונות היסוד של האמנה וכי מדובר בזכות אישית וקבוצתית. כלומר, לילדים ונוער זכות להביע עמדה בהליכים ספציפיים שנוגעים אליהם, וכן באופן קולקטיבי בנוגע לנושאים הרלוונטיים לקבוצת ילדים מסוימת או לכלל הילדים והנוער. כמו כן, ועדת האו"ם לזכויות הילד. קבעה, כי על המדינה להבטיח שבני ובנות נוער יהיו מעורבים בפיתוח, יישום ופיקוח על חקיקה, מדיניות, שירותים ותוכניות אשר נוגעים לחייהם, זאת ברמה המקומית, האזורית, הלאומית, והבין-לאומית.

16

שיתוף נוער בקביעת מדיניות נועד למלא שתי תכליות עיקריות. האחת, לחזק את ההכרה בילדים כבעלי זכויות וקול, ולתת להם מקום להביע את עמדתם בנושאים הנוגעים לחייהם. והשנייה, להביא לקביעת מדיניות מיטיבה, מתאימה ורלוונטית מתוך הכרה כי ילדים הם 'המומחים הטובים ביותר לחייהם'. במדינת ישראל אין עדיין הטמעה שיטתית של זכות הילד. להישמע ולהביע את דעותיו, בפרט בכל הנוגע להשתתפות קולקטיבית של ילדים, ואין פרקטיקה עקבית של מתן קול לילדים ונוער בעיצוב חייהם הפרטיים והקהילתיים.

סיכום הליך ההיוועצות

הדיון בפרלמנט הנוער הביא את העמדות, התפיסות וההצעות של בני ובנות נוער בנושא של השתתפות ילדים ונוער בעיצוב מדיניות בישראל. הדיון כלל בחינה של יסודות מרכזיים בתחום וביניהם - עקרונות למנגנון השתתפות של נוער בקביעת מדיניות ועקרונות להשתתפות משמעותית,³ ובתוך כך אופנים לעידוד בני ובנות נוער - מקבוצות אוכלוסייה שונות - להיות מעורבים ולהביע את עמדתם בסוגיות מדיניות הנוגעות אליהם.

³ במסגרת זו, המונח 'מנגנון' יתייחס להסדר משפטי מחייב בין אם בחקיקה ובין אם בנהל שמסדיר את הנושא של השתתפות נוער בקביעת מדיניות, לרבות ביחס להיבטים יישומיים דוגמת אופן השיתוף, המשקל שניתן לעמדות שהתקבלו, הגורם האחראי על השיתוף ועוד. המונח 'הליך השתתפות נוער' יתייחס להליך, חד-פעמי או רב-פעמי, פיזי או מקוון, שנועד לאפשר שמיעת עמדות של נוער בנושא מסוים, לקראת ו/או כחלק מהליך קבלת החלטות בנושאי מדיניות ויישומה. בהקשר זה, 'השתתפות משמעותית' תתייחס לעקרונות, פרקטיקות והיבטים שונים שנדרשים להליך השתתפות נוער, על שלביו השונים, על מנת שזה יהיה איכותי, אפקטיבי ובעל השפעה בפועל.

כחלק מההכשרה, המשתתפים.ות למדו, בין היתר, על האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילדה, וסעיף 12 המעגן את זכות ההשתתפות; על רמות שיתוף ואופנים לשיתוף נוער; וכן נחשפו לשאלות שונות הקשורות לעיצוב מדיניות, שלביה, והמצב המשפטי בישראל בנוגע לשיתוף ילדים ונוער. במסגרת ההליך נפגשו המשתתפים.ות עם נשות מקצוע בתחום לשיח ישיר ובלתי אמצעי ('מפגש שיא'), בו דנו יחד על התובנות, העמדות וההצעות של הנוער בנושא זה.

תובנות, עמדות ותפיסות מרכזיות

בנות ובני הנוער המשתתפים.ות בהליך ההיוועצות ובכלל זה ב'מפגש שיא' עם נשות המקצוע, הדגישו שזכות השתתפות היא חיונית ביותר ויישומה **הכרחי עבור נוער** בקשת רחבה של נושאים. לדבריהם, היעדר שמיעת נקודת המבט הייחודית של נוער בקביעת מדיניות בלט במיוחד **בתקופת משבר הקורונה**, בה קולם של בני ובנות נוער כמעט ולא נשמע חרף החלטות רבות שהתקבלו בעניינם ואשר השפיעו על חייהם באופן דרסטי. לעמדתם, יש להבטיח שילדים ונוער יישמעו בכל אמצעי, גם אם באופן מקוון.

כבר בתחילת ההליך, הדגישו המשתתפים כי כדי להבטיח השתתפות ילדים ונוער בקביעת מדיניות, **יש צורך להבטיח זכויות נוספות** כמו חופש הביטוי, חופש המחשבה והזכות להגנה (למשל מוגנות מפני אלימות או איום). כמו כן, המשתתפים שיקפו את הצורך בהשתתפות **בכל הרמות**, מהרמה המקומית-קהילתית (בית ספר) ועד לרמה האזורית, הארצית והבינלאומית. בהקשר זה, חלק מן המשתתפים ראו בהשתתפות ברמה המקומית-קהילתית כחשובה במיוחד לנוער, וציינו כי לדעתם פעולה ברמה זו יותר 'פרקטית', ומאפשרת השפעה ישירה ומהירה יותר בשטח. לעומתם, חלק סברו כי הזירה הבינלאומית והארצית חשובות במיוחד, שכן במסגרתן ניתן לחולל שינוי רחב ומקיף יותר.

17

"נוער הוא אוכלוסייה משוללת זכויות. אוכלוסייה משוללת זכויות לא תהיה אוכלוסייה משתפת פעולה או יוצרת עתיד או חברה טובה".
(משתתף פרלמנט הנוער בהליך ההיוועצות)

בקרב המשתתפים הייתה הסכמה רחבה כי יש **חשיבות לבניית מנגנון סדור** להשתתפות נוער בעיצוב מדיניות ברמה הארצית. בהקשר הזה, המשתתפים העלו את החשיבות בקיום השתתפות **מכילה ומגוננת** של כל קבוצות האוכלוסייה, וכי חשוב לשמוע ולהיוועץ עם נוער **בכל נושא הנוגע לחייהם**, ובייחוד בנושאים הנוגעים אליהם ישירות, כמו חינוך, מיניות בריאה והעולם הדיגיטלי. בעניין זה, חלק מן המשתתפים סברו כי חשוב שיהיה 'חזון נועד' ותכנית שלבית וארוכת טווח להשתתפות נוער ברמה הארצית. כך, המיקוד יוסב בתחילה ליישום הליכי השתתפות בנושאי מדיניות שלילדים ונוער יש זיקה גבוהה אליהם, ולאחר הטמעה משמעותית, יש להרחיב את השתתפות נוער ומעורבותו גם בנושאים אזרחיים כלליים הנוגעים לחייהם (דוגמת תכנון ערים). בנוסף, המשתתפים האירו כי **המוטיבציה המרכזית עבור ילדים ונוער להשתתף** היא ההכרה כי הקול האישי שלהם יכול להשפיע, לעזור לאחרים ולייצר שינוי, וזאת לצד ההזדמנות להתפתחות אישית, קידום ולמידה. בנוסף, מרבית המשתתפים ציינו כי מידת הזיקה שלהם לנושא ההיוועצות (אם מדובר בנושא שנוגע להם אישית ולוונטי לחייהם) מהווה מניע להשתתפות - לפחות בהתנסויות הראשוניות.

לאורך כל ההליך, הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים כי **אין די להבטיח 'השתתפות'**, **אלא להבטיח כי ההשתתפות תהא משמעותית** ובעלת יכולת השפעה, וזאת כדי שילדים ונוער ירצו לקחת חלק בהליך, ישקיעו ויתמידו בו. בהקשר הזה, המשתתפים ציינו כי הם מזדהים מספר **חסמים פנימיים וחיצוניים להשתתפות**, ביניהם חוסר ביטחון; פחד מקהל; תחושה שמבוגרים לא סבורים שהדעה של הנוער חשובה; חוסר במידע והיעדר מרחב ומנגנונים מוסדרים להבעת עמדות. המשתתפים הדגישו כי יש צורך להכיר בחסמים השונים על מנת **לפעול לצמצום השפעתם** (למשל, על ידי מתן מידע מונגש לילדים ונוער, קיום הכשרות, וכיו"ב) וכפועל יוצא מכך תעלה מידת האפקטיביות של ההליך לכלל המשתתפים.

ההצעות של בני ובנות הנוער:

במסגרת הליך ההיועצות והדיון עם נשות המקצוע, העלו המשתתפים.ות מספר הצעות הנוגעות להשתתפות ילדים ונוער בקביעת מדיניות:

- **יצירת מנגנון להסדרת הליכי שיתוף והיועצות עם נוער ברמה הארצית**
הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים כי חשוב להסדיר השתתפות נוער במסגרת עשייה של משרדי ממשלה רלוונטיים באופן סדור ומחייב תוך מתן גמישות לצרכים משתנים. המשתתפים הציעו שורה של היבטים שונים שעל המנגנון השתתפות נוער בקביעת מדיניות להסדיר, ביניהם: (1) התייחסות להבניית הליכי שיתוף ואופני השיתוף השונים (פיסי, מקוון, בעל-פה, בכתב, בצורה ישירה ואנונימית); (2) הבטחה שהליך השיתוף לא יהיה ייצוגי, אלא פתוח לכל נערה. בהתאם לנושא ההיועצות; (3) הכרה ב- 'רשימה פתוחה' של נושאים שרלוונטיים לשיתוף וקביעת חובה לשיתוף בנושאים אשר נוגעים בייחוד בילדים ונוער; (4) אופני יצירת קשר ו- 'גיוס' משתתפים להליך; (5) אופן התחשבות ומתן משקל לעמדות שהובאו במסגרת ההליך. בהקשר זה, בהליכים הנוגעים ישירות לקבוצות מסוימות באוכלוסיית הילדים והנוער (למשל, ילדים בפנימיות, ילדים מקבוצות מיעוט, וכיו"ב) יש ליתן משקל רב יותר לעמדת הקבוצה הרלוונטית להשתתפות; (6) תיאום ציפיות וזמנים מראש.

- **פיתוח סט עקרונות לקידום השתתפות משמעותית של ילדים ונוער בהליכי השתתפות**
המשתתפים הציעו לאגד סט עקרונות להשתתפות משמעותית מנקודת מבט של הנוער ולהפיצו לגורמים הרלוונטיים בתחום זה. המשתתפים העלו מספר עקרונות בעניין זה, בין היתר: א) הבטחת סביבה ידידותית ונעימה תוך שילוב מפגשים בסביבה משרדית-מקצועית (משרדי ממשלה, כנסת, וכיו"ב); ב) קיום מפגשים בקבוצות קטנות כדי לאפשר דיאלוג ושיח מעמיק; ג) שקיפות בכל הנוגע למבנה הליך ההשתתפות, מטרתו, ותוצאותיו האפשריות; ד) המשכיות וכינון שותפות אמיתית שאינה מצומצמת רק לנושא הספציפי של ההליך; ועוד.

- **מתן הכשרות לילדים ונוער בהליכי השתתפות**
מרבית המשתתפים ציינו כי בני ובנות נוער לא מצוידים בצורה מספקת בכלים להשתתפות ועל כן יש לפתח הכשרות ייעודיות עבורם. על ההכשרות להיות עיוניות ומעשיות, ולפתח את הידע והמיומנויות הנדרשות להשתתפות. בתוך כך, המשתתפים הציעו כי ההכשרות יתייחסו לנושאים של התבטאות והעברת מסרים; קידום מדיניות בישראל; אופני יצירת קשר עם הגורמים הרלוונטיים בתחום; מיומנויות לבדיקת מידע אמין, ועוד.

בנוסף, סברו המשתתפים כי בטרם כל הליך היוועצות ספציפי יש לקיים הכשרה ייעודית בנוגע לנושא השיתוף, שתכלול מתן ידע אובייקטיבי ורלוונטי, וכי יש להתאים את ההכשרה בהתאם לסוג ההשתתפות והמאפיינים שלה (משך ההליך, נושא ההליך, תוצרים, וכיוצ"ב).

• מתן הכשרות לקובעי מדיניות בהליכי השתתפות

המשתתפים הדגישו את הצורך לקיים הכשרות לאנשי המקצוע בבואם לקיים הליכי השתתפות עם ילדים ונוער, וזאת במטרה לתרום לאיכות ההליך ולמנוע התנהגויות ומצבים שעשויים לפגום בהליך ההשתתפות. לגישתם, על הכשרות כאמור להתייחס, בין היתר, לזכות ההשתתפות של ילדים ונוער; לשיח עם ילדים ונוער; ולדגשים להשתתפות משמעותית.

• פיתוח מדדי 'הצלחה' להליכי השתתפות

המשתתפים העלו את הצורך בפיתוח מנגנוני משוב ובקרה על הליכי שיתוף וקביעת מדדים של 'הצלחה' מנקודת מבט של הנוער. לדבריהם, על מדדי ההצלחה להתייחס, בין היתר, א) להשפעה ממשית של בנות ובני הנוער על הנושא ולעשייה שנבעה מההליך. לדבריהם, אין צורך שהעמדה תתקבל כפי שהיא, אבל חשוב להראות שהיא נשקלה בצורה רצינית, ושהיו לפחות 'הצלחות קטנות' או צעדים ראשוניים בתחום; ב) לחוויות הלמידה, הפיתוח העצמי וההנאה מהליך ההשתתפות; ג) ליכולתו של ההליך להיות 'המשכי', באופן שיאפשר שותפות אמיתית והמשך עשייה גם לאחר סיום ההליך הספציפי; ד) לשימור בני ובנות הנוער המשתתפים לאורך ההליך (למשל, בחינת מספר המשתתפים שעזבו את התהליך); ו-ה) ליכולת של הליך ההשתתפות לאפשר לבני ובנות הנוער המשתתפים ליזום ולהוביל עשייה בנושא, ומתן כלים וידע לצורך כך.

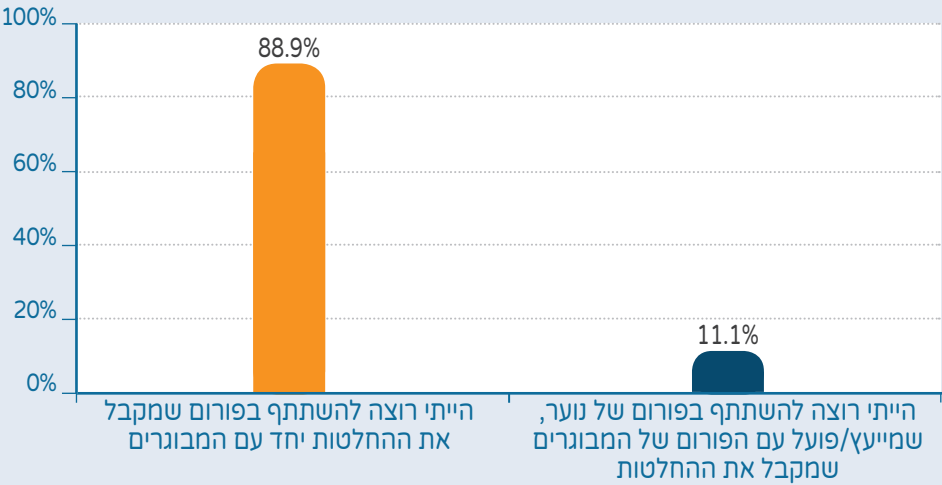
• בניית תכנית ממשלתית שלבית ורב-שנתית להשתתפות נוער בעיצוב מדיניות

כפי שצוין, חלק מהמשתתפים סברו כי יישום מלא של הזכות להשתתפות כרוך בתהליך ארוך. משכך, חשוב לקדם 'חזון נועז' ולפתח תכנית שלבית רב-שנתית לנושא. כך, בשלבים הראשוניים, יוקדשו עיקר המאמצים והמשאבים לקידום השתתפות ילדים ונוער ביחס לנושאי 'ליבה' ספציפיים הנוגעים באופן ישיר ומשמעותי בחייהם (דוגמת חינוך, העולם הדיגיטלי, מיניות בריאה, ועוד). לאחר מכן, עם ההטעמה והיישום המלא והמיטיבי של השתתפות נוער בנושאים אלו, תורחב השתתפותם גם לנושאים אחרים וכלליים יותר הנוגעים לחייהם.

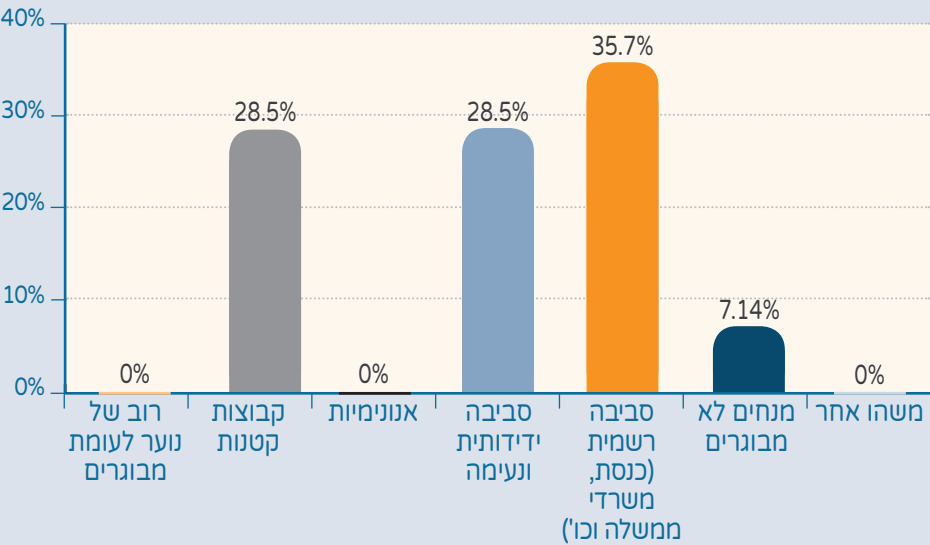
• העלאת מודעות לזכות ההשתתפות ופרסום נגיש לילדים ונוער

המשתתפים ציינו כי בני ובנות נוער לא מודעים בצורה מספקת לזכות ההשתתפות ולפיקח הדגישו את החשיבות בפרסום מידע נגיש לילדים ונוער בדבר זכות זו. המשתתפים המליצו כי מידע על הזכות להשתתפות והליכי השתתפות והיוועצות יפורסמו באופן רחב בערוצי מדיה שונים, ובמגוון אופנים המותאמים לילדים ונוער.

איך תעדיפי להשתתף בהליכי קבלת החלטות?

מה חשוב לך במנגנון השתתפות שיבטיח את השתתפותך?

טעימה מ- 'מפגש השיא' עם נשות המקצוע

נשות המקצוע התעניינו בתובנות וההצעות של הנוער. הן הכירו בחשיבות של פיתוח מנגנון השתתפות מחייב עבור משרדי ממשלה, שכן מדובר בזכות ולא בחסד, וכי נדרשת צניעות מצד המבוגרים בבואם לדון בנושאים הנוגעים לחייהם של ילדים ונוער. חלק מנשות המקצוע הציפו במורכבות של שיתוף ילדים ונוער בכל נושא שהוא, שכן, לתפיסתן יש נושאים שהשיתוף בהם עלול ליצור השלכות רגשיות לא רצויות בקרב ילדים ונוער, וחלקן הדגישו בפני הנוער כי חשוב להבין כי מהלכים לקביעת מנגנון סדור להשתתפות הם הדרגתיים ולוקחים זמן. נשות המקצוע הסכימו כי חשוב במיוחד להגיע לבני וננות נוער שפחות נשמעים - למשל נוער עובר חוק ונוער עם מוגבלויות. בנוסף, חלק מנשות המקצוע עודדו את בני וננות הנוער המשתתפים להביא את הקול שלהם ולא להמתין למבוגרים. בני וננות הנוער הסכימו באופן חלקי עם אמירה זו, והציפו כי יש נושאים שהם לא מכירים מקרוב, או יודעים שמצויים על שולחן העבודה של משרדי ממשלה, וכי זו אחריותם של קובעי המדיניות לפנות אליהם, להיוועץ בהם ולערב אותם בכך.

שאלה פתוחה שנשאלה מצד אשת מקצוע לנערות והנערים:

האם עדיף בעיניכם מנגנון שיתוף שבו ילדים הם חלק מהוועדה או הפורום הרלוונטי, כלומר מהנוף שמקבל את ההחלטות שכולל ברובו מבוגרים, או פורום נפרד וייעודי לילדים ונוער?

"נוער צריך לשבת סביב השולחן לצד מבוגרים"

רוב המשתתפים סברו, כי יש לקיים ועדה משותפת עם ילדים ונוער, גם אם יש קשיים והתנגדות. לעמדתם, אם הם חלק מהמנגנון מדובר בשיתוף מהותי ולא רק 'לסמן וי'. המשתתפים הדגישו את החשיבות של ההכשרה בטרם ההגעה לפורום משותף, ובכלל זה במתן ידע והבנה של ההליך. לדבריהם, "על המבוגרים לא להירתע ולחשוש לשבת עם נוער בקבוצה אחת. ככל שצוברים יותר ניסיון ולומדים – באה היכולת."

בני וננות נוער שהשתתפו בהליך ההיוועצות במסגרת פרלמנט הנוער: מדליין אבו פרחאן, נור אלקרינאוי, נור אבו פרחאן, הילה לוגסי, רוני אשורי-ביטון, מיכל סרודי, אוראל בן נעים, יובל אללוף, שקד הברמן, סוניה בולסונובסקי, איסתר באזוב, אליאור כהן, שילה אסולין, אסף שוקרון, אריה גנגר, קסם טייב, יונתן צ'רנוב, הילה אבקסיס, ליאן אמקיאס, שירה ואקנין, אנדריי סרבריאקוב, ריטה יארמולינסקי.

נשות המקצוע: טובה בן ארי, מפקחת ארצית לזכויות תלמידים, משרד החינוך; **יובל שקדי,** רפרנטית שיתוף ציבור, משרד ראש הממשלה; **זהבה הראל,** ראשת מנהל החינוך, עיריית באר שבע; **יפעת רווה,** עו"ד, ראש אשכול (סד"פ וראיות), מחלקת יעוץ וחקיקה, משרד המשפטים; **ד"ר תמר מורג,** יו"ר הוועדה הציבורית לבחינת דרכי הטיפול וההליכים בנוגע לילדים בסיכון על פי חוק הנוער (טיפול והשגחה).

הליך היועצות 2:

בנות ובני נוער דנים על שוויון בחינוך ועל השפעות משבר הקורונה בהקשר זה

על שוויון בחינוך

הזכות לחינוך והזכות לשוויון בחינוך הוכרו כבעלות מעמד חוקתי בישראל. הזכות לשוויון בחינוך חלה על כל מערכות החינוך ובתי הספר, רשמיים ושאינם רשמיים, ולמדינה סמכות לפעול נגד מוסד חינוך שמפלה. בהקשר זה, חוק זכויות התלמיד (התשס"א-2000) קובע איסור על רשות, מוסד חינוכי או אדם הפועל מטעמם, להפלות תלמידים בכל ענין שקשור לרישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד החינוך; בזכויות וחובות התלמידים לרבות כללי המשמעת, בקיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך ועוד.

אולם, בפועל, ישנם פערים משמעותיים בין הזרמים החינוכיים בישראל אשר באים לידי ביטוי בהיבטים שונים. בין היתר, בכל הנוגע לתקצוב חינוך,⁴ שיעורי נשירה ממסגרות חינוך (למשל, ישנו שיעור נשירה גבוה יותר בחינוך הערבי לעומת החינוך העברי, אחוזי נשירה גבוהים יותר ביישובים עם אוכלוסייה חרדית וערבית, ועוד);⁵ פערים בזכאות לבגרות בין יישובים שונים;⁶ פערים בשיעורי הקבלה והלמידה במוסדות השכלה גבוהה;⁷ ועוד.

יתרה מכך, משבר הקורונה יצר הפרעה משמעותית בחינוך והביא להחרפת הפערים הקיימים ממילא בחינוך, ולהגדלת אי-השוויון בכל הנוגע לנגישות ולאיכות החינוך. המעבר ללמידה מרחוק יצר פער דיגיטלי בין תלמידים ותלמידות בכל הנוגע לגישה לאמצעי קצה, חיבור לאינטרנט, וסיוע ותמיכה טכנית מהורים או גורמים אחרים במסגרת הלמידה מרחוק. כך, למשל, נתונים מלמדים כי שיעור התלמידים בבתי ספר דוברי ערבית שלא השתתפו באופן סדיר בלמידה מרחוק כמעט כפול מהשיעור המקביל בבתי ספר דוברי עברית (41.4% לעומת 22.2%); דווחו יותר חסמים ללמידה מיטבית מרחוק בבתי ספר דוברי ערבית, בפרט בכל הנוגע לגישה לאמצעי קצה ולחיבור לאינטרנט;

⁴ ר' למשל משרד החינוך - מנהל כלכלה ותקציבים (2020), 'ממצאים מרכזיים של המערכת לשיקוף תקציבי החינוך - תשע"ט'. <https://meyda.education.govil/files/MinhalCalcala/shkifut99.pdf>

⁵ המועצה לשלום הילד (2020), 'ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי', עמ' 143-157.

⁶ המועצה לשלום הילד (2020), 'ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי', עמ' 158-183.

⁷ המועצה לשלום הילד (2020), 'ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי', עמ' 158-180; ר' למשל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2021), 'קובץ רשויות מקומיות 2019'.

שיעור התלמידים בחינוך החרדי והערבי ללא מחשב גבוהים במיוחד לעומת שיעורם בחינוך היהודי הלא החרדי; ועוד.⁸

מצב דברים זה אינו עולה בקנה אחד עם הזכות לשוויון בחינוך, ומחייב טיפול מקיף ופיתוח מענים מתאימים לצמצום הפערים והגברת שוויון ההזדמנויות בחינוך בישראל, הן בעתות שגרה והן בעתות חירום.

סיכום הליך ההיוועצות

הדיון בקבוצת פרלמנט הנוער התמקד בשוויון הזדמנויות בחינוך מנקודת מבטם של בני ובנות הנוער, ומתוך החוויות והניסיון שלהם ושל חבריהם. בנות ובני הנוער המשתתפים.ות הציגו את תפיסותיהם, והעלו הצעות ורעיונות רוחביים ויישומיים בתחום. בפרט, המשתתפים.ות התמקדו בחשיבותה של הזכות לשוויון בהקשר של חינוך, לפערים הקיימים בישראל בתחום זה, ולהשפעה של מצבי חירום ועיתות משבר על שוויון בחינוך. בהקשר זה, המשתתפים.ות התמקדו בדוגמא של משבר הקורונה, על המציאות של הלמידה מרחוק והפער הדיגיטלי, והשלכותיהם על נגישות לחינוך שוויוני ואיכותי לכלל התלמידים והתלמידות בישראל. כחלק מההכשרה, המשתתפים.ות למדו, בין היתר על הזכות לשוויון בראי האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד.ה, על המונחים והגדרות הרלוונטיים בתחום, על הקשר בין חינוך לשוויון, ועל חיקוקים שונים בישראל העוסקים בשוויון בחינוך. במסגרת ההליך נפגשו המשתתפים.ות עם אנשי מקצוע בתחום לשיח ישיר ובלתי אמצעי ('מפגש שיא'), בו דנו יחד על התובנות, העמדות והצעות של הנוער בנושא זה.

23

תובנות, עמדות ותפיסות מרכזיות

בנות ובני הנוער המשתתפים.ות בהליך ההיוועצות ובכלל זה ב-'מפגש שיא' עם נשות המקצוע, סברו כי שוויון הוא ערך חשוב בחברה הישראלית, ומשמעותי מאוד עבור ילדים ונוער. לעמדתם, **הסוגיות שדורשות טיפול דחוף על מנת להבטיח שוויון בחינוך הן:** פערי מרכז-פריפריה; הפליה מגדרית בבית הספר; הפליה ויחס פוגעני בין תלמידים, והפליה הנוגעת לקבוצות מסוימות או פגיעות בחברה (למשל על בסיס דת, שפה וכיו"ב). כמו כן, הייתה הסכמה רחבה בקרב המשתתפים שנושא זה נוגע באופן ישיר לילדים ונוער, ומחייב **ראייה מערכתית שמשלבת את נקודת מבטם**, וקשובה לחוויות ולניסיון שלהם בנושא. לתחושתם, הנחיצות בשיתוף הנוער בלט במיוחד בתקופת הקורונה, בה נתקבלו החלטות דרסטיות מבלי שקולם של הילדים והנוער נשמע ונלקח בחשבון באופן מספק.

חלק ניכר מהליך ההיוועצות הוקדש להשפעת הקורונה על סוגיות של שוויון בחינוך. המשתתפים הציפו כי תקופת הקורונה הביאה לפגיעה בזכות לחינוך, וכי הריחוק הפיזי מבתי הספר והמעבר ללמידה מרחוק העלו **קשיים לימודיים, חברתיים ורגשיים**, ובכלל זה תחושת בדידות גדולה. לדבריהם, בהיעדר 'קשר עין', גם **הקשר עם המורים נחלש**, והם לא חשו התחשבות מספקת מצדם. בנוסף, המשתתפים העלו קשיים משמעותיים

⁸ ר' המועצה לשלום הילד, 'ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי: נתונים ממשבר הקורונה', 2020 ללקט נתוני השנתון, ראו [אתר המועצה לשלום הילד](#).

בהקשר של **השפעת הקורונה על איכות הלמידה**, ובין היתר, הציפו, כי יש מקצועות שקשה מאוד ללמוד מרחוק כמו מתמטיקה ומקצועות מדעיים, וכי הם חווים קושי רב בריכוז וניהול זמן. בנוסף, מרבית המשתתפים סברו כי **ההורים מהווים גורם תמיכה משמעותי במערך הלמידה מרחוק**, אך העלו, כי במקרים רבים ההורים עסוקים וטרודים בעניינם וכי הם לא זמינים דיים לסייע, או שהם נעדרי ידע ומיומנויות במערכות הטכנולוגיות. יתרה מכך, חלק מהמשתתפים סיפרו כי יש הורים המתייחסים אל הלמידה מרחוק כמעין 'זמן חופשי', ונעזרים בילדיהם הבוגרים במשימות שונות בבית (שהפכו נדרשות במיוחד בתקופת הקורונה), כמו טיפול באחים ובאחיות הקטנים, השגחה עליהם, וסיוע להם בלימודיהם.

אשר ל**ננישות ללמידה מרחוק** ונושא **הפער הדיגיטלי** (היעדר גישה לתשתיות ולאמצעי קצה כגון מחשבים, טאבלטים וטלפונים חכמים), חלק מהמשתתפים ציינו כי נאלצו **להתמודד עם היעדר ננישות לאינטרנט** או בעיות חוזרות בקליטה ובחיבור, מחסור במחשבים (בכלל או במספר מספק לכל הילדים בבית), והיעדר ותנאים נוחים ללימוד בבית כמו פינת ישיבה שקטה. לדבריהם, כתוצאה מכך, חלק מהמשתתפים לא התחברו לשיעורים ולימודיהם נפגעו. בנוסף, הייתה הסכמה רחבה כי יש **נחיצות רבה לחזרה ללימוד פיזי בבית הספר**, וזאת תוך התחשבות בנסיבות הייחודיות של משבר הקורונה, ומתן מענים נדרשים כמו יישור קו לימודי וצמצום פערים בכיתה, תמיכה רגשית, ופעילויות חברתיות. יצוין כי לצד הקושי המובהק, חלק מהמשתתפים האירו כי חוויית הלמידה מרחוק יכולה להוות **הזדמנות לקידום שוויון בחינוך, וקידום למידה איכותית יותר** בעת שגרה לכלל התלמידים. וזאת, דרך טיוב הלמידה באמצעות הטמעת עזרים דיגיטליים, פניה למקורות חינוכיים דיגיטליים מגוונים, וכיו"ב.

ההצעות של בני ובנות הנוער:

במסגרת הליך ההיוועצות והדיון עם אנשי המקצוע, העלו המשתתפים.ות מספר הצעות הנוגעות להבטחת שוויון בחינוך:

- **הכללת נושא שוויון הזדמנויות בחינוך כחלק מתוכנית לימודים הבית-ספרית**
המשתתפים קראו למשרד החינוך לכלול את נושא שוויון הזדמנויות בחינוך ופערים כלכליים-חברתיים בישראל בתוכנית הלימודים באופן יצירתי וחוויתי. כך למשל באמצעות פרויקטים אישיים או קבוצתיים; עריכת מעגלי שיח; קשר עם תלמידים.ות מבתי ספר או יישובים אחרים; וכיו"ב.
- **מנגנון לשמיעה והיוועצות עם נוער לקידום שוויון בחינוך**
המשתתפים העלו את הצורך בפיתוח מנגנון של שמיעה והיוועצות עם בני ובנות נוער מצד אנשי מקצוע רלוונטיים בתחום באשר להיבטים שונים הנוגעים לקידום שוויון בחינוך, בימי שגרה ובימי חירום כמו בקורונה. לעמדתם, יש חשיבות כי השיתוף יעשה בפני גורמים עם יכולת השפעה וסמכות לקבל החלטות בעניין זה כמו נציגי משרד החינוך, נציגי רשות מקומית בתחום החינוך, וחברי כנסת.
- **העלאת מודעות והסברה בקרב ההורים**
המשתתפים הציעו ליצור קמפיין הסברה להורים – באופן מונגש לכל קבוצות האוכלוסייה – שיכלול בין היתר, דגשים בנוגע למשמעות של למידה מרחוק, המחויבות של התלמידים.ות לכך, והצורך בזמן אוורור בין השיעורים ופעילויות פנאי. כמו כן, הציעו

המשתתפים לחבר את ההורים לחוויית הלמידה שלהם בהיכרות עם מערכות הלמידה מרחוק כדי שיוכלו לסייע ולתמוך בכך.

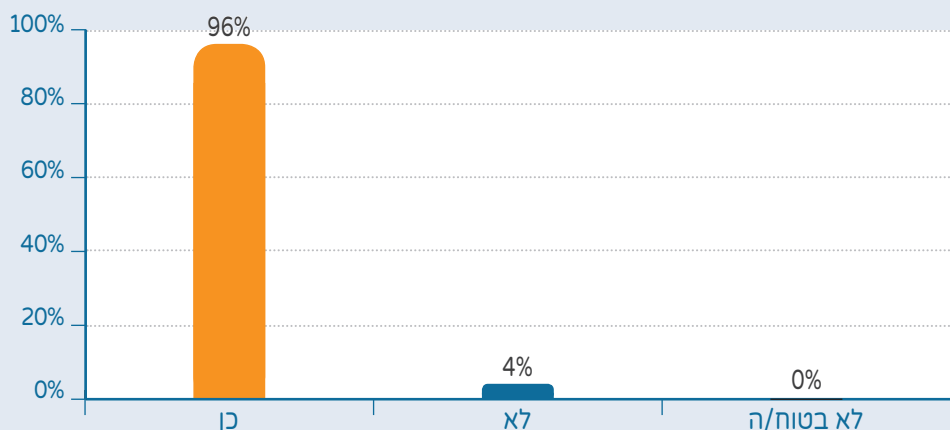
• קידום 'סט' צעדים לחיזוק איכות הלמידה מרחוק ברמה הבית ספרית

המשתתפים הציעו כי משרד החינוך, בשיתוף התלמידים, ייצור נהלים והנחיות לבתי ספר לחיזוק איכות הלמידה מרחוק - ואף ליישם ולהטמיע מרביתם בשגרה. בין היתר, הוצע לנקוט בצעדים הבאים: (א) קיום מפגשים לימודיים בקבוצות קטנות; (ב) הפחתת עומס לימודי ולימוד ניהול זמן; (ג) מתן זמן אחד-על-אחד בין מורים לתלמידים. (ד) קביעה סדר יום קבוע הכולל זמן ייעודי להפוגות; (ה) קיום שיחות אישיות קבועות עם כל תלמיד ותלמידה לאורור ושיתוף; (ו) חיזוק השיח והתקשורת בין קבוצת התלמידים. (ז) למומים והנהלת בית הספר כדי להציף קשיים ולגבש מענים; (ז) קידום פעילויות ומפגשים חברתיים, ועוד.

• חיזוק נגישות דיגיטלית

המשתתפים הדגישו את החשיבות בהבטחת נגישות דיגיטלית של כלל התלמידים. ללמידה מרחוק בדגש על חיבור לאינטרנט יציב וחלוקת מודמים סלולריים ככל הצורך (כמו 'נטסטיק'); מתן אמצעי קצה לכל תלמיד. (ה) והתאמת שיטות הלימוד במקרים נדרשים כמו הדפסה וחלוקה של חומרי לימוד.

האם לדעתך חשוב שילדים ונוער ילמדו על הנושא של שוויון הזדמנויות ופערים בשוויון בחברה בישראל?

אילו יתרונות והזדמנויות יצרה הלמידה מרחוק?

"تعلمنا التعليم الذاتي"
"למדנו ללמוד באופן עצמאי"

"הנגשת החומר למתקשים"

"למידה טכנולוגית, ראייה
לעתיד, שימוש בטלפונים וראייה
עכשווית"

"أنه بنقضي وقت أكثر مع العائلة"
"מקדישים הרבה זמן למשפחה"

"خلتنا تطور من نفسنا ونستطيع
أن ندرس لحالنا وإذا واجهتنا
صعوبة نحاول ونستطيع نحلها
بأنفسنا"

"التعليم عن بعد هو صعب بس
أحنا راح نتخطاه"
"הלמידה מרחוק קשה, אך אנו
יכולים להתגבר עליו"

"פיתחה את המיומנויות/יכולות
שלנו שאנו יכולים ללמוד לבד
ואם הרגשנו קושי בהבנה ננסה
ונצליח להתגבר עליו ונבין
לבד"

"ליישם את כל הכלים
היצירתיים"

"הורדה בחומר או במקצועות"

"أحلى شيء نكون بالسريير وبناكل
متى ما بدنا وما نستنى الفرصة"
"אחלה שיכולים ללמוד במיטה
ולאכול מתי שרוצים תוך כדי
הלמידה בלי לחכות להפסקה"

"לא צריך לקום מוקדם
בבוקר"

"לא להחליף מפיג'מה בחורף"

"ללמוד בדרך נעימה יותר –
מצגות, משחקים, עבודות קטנות
בקבוצות וכו'"

"הבנה ולימוד החומר יותר
עמוקה בעזרת עבודות"

"בחורף קר ויש את האפשרות
לשבת בבית וללמוד במקום
לצאת החוצה בקור"

"להקל על הנושא ולהקל על
התלמידים"

טעימה מ - 'מפגש השיא' עם אנשי ונשות המקצוע

אנשי ונשות המקצוע התעניינו בתובנות וההצעות של הנוער. הם הדגישו בפניהם כי הבעיות והקשיים שהם מציפים הם לא רק אישיים אלא משותפים לעוד נערים ונערות ברחבי הארץ, וציינו בפניהם כי גם הנתונים מסמנים מצב קשה של החרפת פערים ונשירה גלויה וסמויה של נוער מבתי הספר. חלק מאנשי המקצוע התייחסו לצורך במענים בחזרה לבית הספר, והסכימו עם הנוער, כי החזרה לא צריכה להתמקד רק בהישגים לימודיים, אלא גם בחיזוק חוסן אישי ובהקדשת זמן לפעילויות חברתיות. אשר לשיתוף של הנוער ביחס להורים, חלק מהמומחים הרחיבו על המורכבות וסיפרו שזו תקופה קשה גם עבור ההורים, ועל כן סברו, כי הקמפיין שהציעו לערוך עלול לעורר אשמה בקרב הורים, ושעדיף להעלות מודעות ברמה המקומית באמצעות שיח משותף, ולא בהעברת מסרים דרך קמפיין. כמו כן, חלק מאנשי המקצוע סיפרו מהניסיון שלהם על מאמצים לקדם שוויון בחינוך לקבוצות מוחלשות או פגיעות, דוגמת ילדים ונוער עם מוגבלויות, וכן שיתפו באשר לתוכניות המקדמות שוויון מגדרי (בהמשך לסוגיה של הסללת בנות למגמות לא מדעיות שהועלתה על ידי חלק מהמשתתפות).

שאלה פתוחה שנשאלה מצד איש מקצוע לנערות והנערים:

האם הייתם רוצים שילדים ונוער מרהט ובאר שבע ילמדו יחד באותו בית הספר?

שאלה זו הועלתה כחלק משיח פתוח עם אנשי ונשות מקצוע לקראת סיום המפגש, בו ניתנה לאנשי המקצוע הזדמנות לשאול שאלות מעולמם.

מספר משתתפות מרהט השיבו כי היו שמחות ללמוד בבית ספר משותף. לדבריהן, לימוד משותף היה מגביר את הביטחון לדבר בשפה העברית ומנגד גם התלמידים מב"ש היו לומדים ומכירים טוב יותר את השפה הערבית. מספר משתתפות מבאר שבע הוסיפו, כי הגם שהיכרות עם תרבות ואנשים אחרים אינה קלה, יש בכך ערך וטוב להתוודע למנהגים ולתרבויות אחרות, מעבר ללמידת השפה והתקשורת שזה דבר חשוב בפני עצמו. משתתפת נוספת אמרה, כי בית ספר מעין זה היה מעלה את המודעות לשוויון ו- "היה מתייחס אל כולנו כמו שאנחנו - שווים אחד לאחד".

בנות ובני נוער שהשתתפו בהליך ההיוועצות במסגרת פרלמנט הנוער: זינב אבו סמור, נסרין נסאסרה, מייסא אבו האני, אנס אבו לחיה, ליאן אלעובר, ננלה אבו מדיעם, נאורס אבו דעאבס, הדיל אבו גרארה, אימאן נסאסרה, מרוה אבו מדיעם, הנד נסאסרה, גיא מור, טליה פרץ, רואי אזולאי, עדי דיין, נאור לוי, ענבר עמוס רעות שרעבי, מישל פוקסמן, רן שי, אמילי שקולניק, אריאל סולימני, קארלן אלברז, קרן ריפ, רוני עמנו, הודיה כהן, נועה נהון, נועם גז, גיל דור, אורי פרטוש, ליאור עזר, אגם חליוה, נהוראי פרנגי.

אנשי ונשות המקצוע: ליאת אוליאל, חברת צוות במו"פ התנסות בהוראה - אקדמיה כיתה ומובילת מהלך לקידום שוויון, מכון מופ"ת; ד"ר **עלי אלהוזייל,** ראש אגף חינוך, עיריית רהט; **נחום בלס,** ראש תחום חינוך, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית; עו"ד **אביבית ברקאי אהרונף,** מנהלת תחום חינוך בארגון 'בזכות'; עו"ד **מיכל גולד,** מובילת השולחן העגול הבין-מגדרי בנושא ילדים ונוער בסיכון בתקופת הקורונה, ומתאמת בין-משרדית למניעת עבריינות נוער, משרד המשפטים; **רחל יפרח תורג'מן,** מדריכה ביחידה לשוויון בין המינים בחינוך, מחוז דרום; **איילון עומסי,** יו"ר ועדת נוער וקהילה, מועצת התלמידים הארצית; עו"ד **הרן רייכמן,** מנהל הקליניקה למשפט ומדיניות חינוך, אוניברסיטת חיפה.

הליך היוועצות 3:

בנות ובני נוער דנים על הזכות לפרטיות ילדים ונוער בעולם הדיגיטלי

על הזכות לפרטיות של ילדים ונוער בעולם הדיגיטלי

הזכות לפרטיות מהווה אחת מהחשובות שבזכויות האדם, והיא מציבה את הקו בין זהותו של הפרט כיחיד לבין היותו חלק מהכלל. הזכות לפרטיות בישראל מעוגנת בחוק יסוד "כבוד האדם וחירותו" ובאופן מפורט יותר בחוק הגנת הפרטיות (התשמ"א-1981) ותקנותיו. עם זאת, החקיקה בישראל נעדרת התייחסות לסוגיות והיבטים הקשורים לילדים ונוער כקבוצה ייחודית, ואינה מעודכנת באופן המותאם לאתגרים שהעולם הדיגיטלי מביא עימו להגנה על פרטיות בכלל, והגנה על פרטיות ילדים ונוער בפרט.

כיום, פרטיות במרחב המקוון כוללת נושאים רבים ובהם, פרטיות במאגרי מידע של מוסדות שונים (כמו מוסדות חינוך); פרטיות ברשות הרבים והיחיד; פרטיות ברשת; צילום וניטור לצרכי מעקב ואבטחה ועוד. לזכות לפרטיות רציונליים שונים והיא חיונית מאוד עבור ילדים ונוער הזקוקים למרחב אישי לשם התפתחות תקינה וגיבוש זהות ותפיסת ה-"עצמי". זאת במיוחד בעידן הנוכחי, בו האינטרנט והמרחב המקוון באים לידי ביטוי בכמעט כל היבט של חייהם של ילדים ונוער, ובעלי השפעה רבה עליהם. מצב דברים זה אף הולך ומתעצם נוכח תהליכי 'דיגיטציה' שעוברות מסגרות שונות הנוגעות לחייהם של ילדים, דוגמת חינוך, בריאות, ועוד. המרחב המקוון טומן בחובו אפשרויות והזדמנויות רבות לילדים ונוער. אולם, לצד אלו, הוא עלול לכלול גם מצבים מורכבים וסיכונים למשתמשים, בייחוד עבור ילדים ונוער. כך, ילדים ונוער במרחב המקוון יכולים להיות חשופים לאלימות, פגיעה מינית, בריונות ברשת, ביוש ועוד. המאפיינים הייחודיים של האינטרנט (ויראליות, אנונימיות, קושי במחיקת תכנים, וכיו"ב) הופכים את הפגיעה במרחב המקוון לחמורה במיוחד, ומחייבת מענה מותאם.

28

סיכום הליך ההיוועצות

בנות ובני הנוער שהשתתפו בהליך ההיוועצות במסגרת פרלמנט הנוער עסקו בזכות לפרטיות ילדים ונוער בעולם הדיגיטלי מנקודת מבטם והניסיון שלהם ושל חבריהם. הם הציגו את תפיסותיהם ועמדותיהם, בין היתר, בכל הנוגע למשמעות של הזכות לפרטיות עבור ילדים ונוער והשפעה של גורמים שונים על פרטיותם ובמיוחד קבוצת ההורים. כמו כן, המשתתפים דנו על ההשלכות של משבר הקורונה והמעבר ללמידה מרחוק ופעילות מקוונת על פרטיות ברשת, והעלו הצעות ורעיונות באשר למענים הנדרשים כדי להבטיח את ההגנה על הפרטיות של ילדים ונוער בעולם הדיגיטלי. כחלק מההכשרה, המשתתפים למדו על היבטיה השונים של הזכות לפרטיות, על תפיסות ורמות שונות

של פרטיות ועוד. במסגרת ההליך נפגשו המשתתפים.ות עם אנשי ונשות מקצוע בתחום לשיח ישיר ובלתי אמצעי ('מפגש שיא'), בו דנו יחד על התובנות ועמדות של הנוער בנושא זה וחלקו גם מהחוויות האישיות שלהם.

תובנות, עמדות ותפיסות מרכזיות

בנות ובני הנוער המשתתפים.ות בהליך ההיוועצות ובכלל זה ב – 'מפגש שיא' עם אנשי המקצוע, התייחסו לכך שנושא הפרטיות בעידן הדיגיטלי הוא **משמעותי, חשוב ורלוונטי ביותר** לחייהם של ילדים ונוער. כבר בתחילת ההליך היה חשוב למשתתפים להדגיש כי הם **נולדו למרחב המקוון**, וכי דרכו הם יוצרים קשרים, מקבלים ידע וחווים את העולם. לכן, נקודת המוצא שלהם, גם נוכח האתגרים והסכנות ברשת, היא כי יש לחתור לשימוש זהיר ומכבד ולא להגבלת השימוש ברשת. כמו כן, המשתתפים הסכימו כי לילדים ונוער **תפיסות פרטיות** שונות ממבוגרים, וחלקם סברו כי גם תפיסת הפרטיות של נערה. משתנה ומתעצבת באופן דינאמי ואישי עם הזמן. נוסף לכך, המשתתפים ציינו כי על אף הידיעה שגורמים שונים אוספים עליהם מידע, הם **לא מבינים את המשמעות וההשלכות של כך בפועל**.

לאורך ההליך, המשתתפים הדגישו רבות כי הורים מהווים גורם חשוב בנושא זה, וכי חלק ניכר מההורים לא מכירים את הסביבה הדיגיטלית של ילדיהם ואת האתגרים הייחודיים שעמם הם מתמודדים. הם התייחסו לכך שחלק מההורים משתמשים בשיטות מעקב וניטור. בהקשר זה, שיתפו, כי הם חשים שפרטיות ילדים נתפסת לרוב כ- "פרטיות של ההורים", וכי חשיפת תוכן הורי (sharenting) - בלא הסכמתם - פוגעת בהם ומביישת אותם. בנוסף, המשתתפים ציינו כי הבחירה של הורים להשתמש בשיטות מעקב וניטור אינה דרך התמודדות מיטיבה, ואינה בהכרח מסייעת במצבי פגיעה (בטח אם אינה מלווה בתקשורת ושיח פתוח בין הורים וילדים). כמו כן, עלה בהליך, כי במקרים של **פגיעה בפרטיות** ברשת, ילדים ונוער **ישתפו קודם כל את חבריהם**. מרבית המשתתפים לא זיהו כלל מורים כערוץ לשיתוף ופניה לסיוע. בנוסף, המשתתפים הציפו אפקט משמעותי של השימוש ברשת ולדבריהם, הם חשופים לתכנים המשפיעים באופן שלילי על **דימוי גוף**, **ייצוג עצמי וביטחון העצמי**, ולמסרים המעודדים פרסום וחשיפת מידע, כמו אתגרים ברשתות חברתיות.

בחלק מרכזי בהליך ההיוועצות התייחסו המשתתפים **להשפעת הקורונה** על הפרטיות ברשת, וציינו כי בתקופה זו זמן השימוש שלהם ברשת גדל באופן דרסטי וציינו כי יש להדגיש **את זכותם לבחור במרחב הדיגיטלי** וזאת גם במסגרת הלימודים (למשל, פתיחת מצלמות בלמידה מרחוק). בנוסף, העלו המשתתפים כי בעוד שחלק מהמעבר של שירותים 'פיזיים' לעולם המקוון נתפס כנוח (למשל תור שגרתי לרופא), המעבר של שירותים רגשיים ונפשיים נתפס עבורם כשנוי במחלוקת, וחלק מהמשתתפים ציינו כי קיים קושי בחשיפת קשיים ומצוקה דרך קשר ופגישות מקוונות.

הצעות של בני ובנות הנוער:

במסגרת הליך ההיוועצות והדיון עם אנשי המקצוע, העלו המשתתפים.ות מספר הצעות הנוגעות להבטחת הזכות לפרטיות של ילדים ונוער בעולם הדיגיטלי:

- פיתוח מנגנון של שמיעה והתייעצות עם ילדים ונוער בנושא הפרטיות**

המשתתפים העלו את הצורך בפיתוח מנגנון של שמיעה והתייעצות עם ילדים ונוער מצד אנשי המקצוע הרלוונטיים בנוגע למדיניות פרטיות ברשת ולצורך פיתוח מענים מותאמים לתפיסות פרטיות של ילדים ונוער, וזאת, בשל הזווית הייחודית שלהם, כמי שנולדו לתוך העידן הדיגיטלי ("ילידים דיגיטליים").
- הנגשת מידע והצהרות פרטיות לילדים ונוער**

המשתתפים סברו כי יש צורך בפיתוח 'הצהרות פרטיות' פשוטות להבנה ומתן מידע נגיש, ידידותי ובשפה פשוטה לילדים ונוער בכל הנוגע למשמעות איסוף המידע; השימוש בו מצד גורמים שונים (חברות מסחריות, קופ"ח, בתי ספר, ועוד); האפשרות להגביל או לצמצם את איסוף המידע; וההשלכות האפשריות של פגיעה בפרטיות. חלק מהמשתתפים סברו כי יש לחייב משפטית במתן מידע כאמור.
- הסברה, העלאת מודעות וקיום הכשרות בקרב הורים**

המשתתפים סברו כי יש הכרח בהגברת המודעות של הורים להשלכות של פעולותיהם על פרטיות ילדיהם, ובכלל זה הציעו יצירת קמפיין להורים בעניין שיתוף הורי (sharenting). חלק מהמשתתפים סברו כי יש ליצור מנגנון המחייב הורים לקבל את הסכמת הילדים טרם השיתוף. בנוסף, סברו המשתתפים כי יש צורך בפיתוח הכשרות להורים שיספקו להם מידע וכלים כדי להגן על ילדיהם בעולם הדיגיטלי באופן שתומך בזכותם להשתתף ולהיות פעילים ברשת, ולא במניעתה. על הכשרות אלו לכלול, בין היתר, מתן מידע על אוריינות דיגיטלית, היכרות עם הפעילות של ילדים ונוער ברשת, האתגרים והסכנות ברשת, ומתן כלים לשיח ותקשורת מיטבית עם ילדים בנושאים אלו.
- פיתוח הכשרות לילדים ונוער בנוגע לזכות לפרטיות בעולם הדיגיטלי**

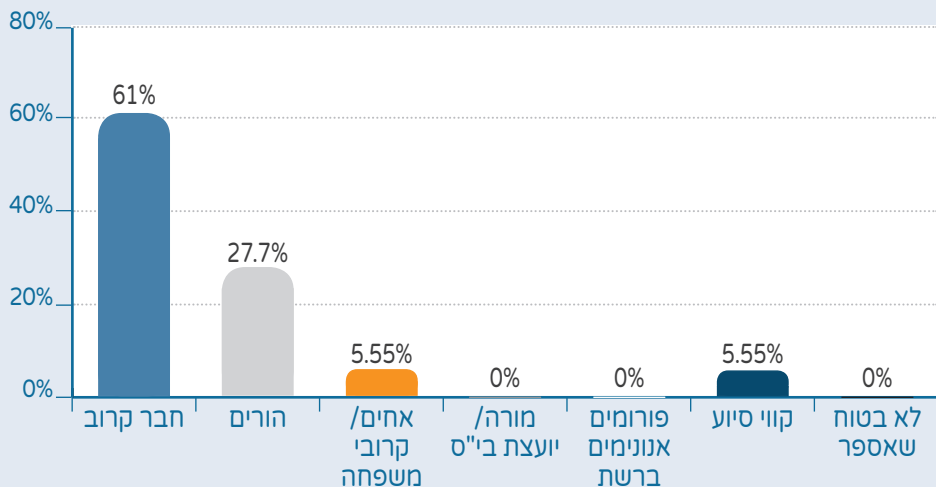
המשתתפים הדגישו את החשיבות בפיתוח הכשרות ייעודיות עבור ילדים ונוער בנוגע להיבטים שונים של הזכות לפרטיות וצידום בכלים ומיומנויות להתנהלות בטוחה בעולם המקוון. להצעתם, על ההכשרות להיות מועברות בצורה חווייתית ולכלול, בין היתר, ידע והסבר על מושגי היסוד בתחום; המשמעות של איסוף המידע ואופנים אפשריים לשימוש בו; התנהלות רצויה למזעור השפעה שלילית בעתיד; ומידע על גורמי סיוע בתחום. המשתתפים הדגישו כי חשוב שההכשרות יועברו על ידי מומחים בתחום שיספקו את הידע המקצועי, לצד צעירים שחוו פגיעה ברשת ויעבירו את סיפורם האישי.
- קיום סדנאות בבתי הספר בתכנים הנוגעים לדימוי גוף**

המשתתפים קראו למתן דגש מיוחד לנושא דימוי הגוף במרחב המקוון במסגרת מערכת החינוך. לצורך כך, הוצע לקבוע מספר סדנאות לאורך שנת הלימודים במסגרת בית הספר. על הסדנאות להקנות לילדים ונוער דרכי התמודדות מתאימות מול תכנים אלו, לקדם חוסן וביטחון עצמי, וליידע על גורמי סיוע לילדים ונוער שניתן לפנות אליהם בנושא.
- העלאת המודעות לארגוני סיוע בתחום**

המשתתפים סברו כי יש לבחון אפיקים שונים ויצירתיים לקידום פרסום והעלאת מודעות לפעילותם של גורמי סיוע הפועלים בתחום זה ואופני הפניה אליהם בקרב כלל הילדים והנוער, וזאת נוכח העובדה כי מרביתם לא הכירו את גורמי הסיוע בתחום.

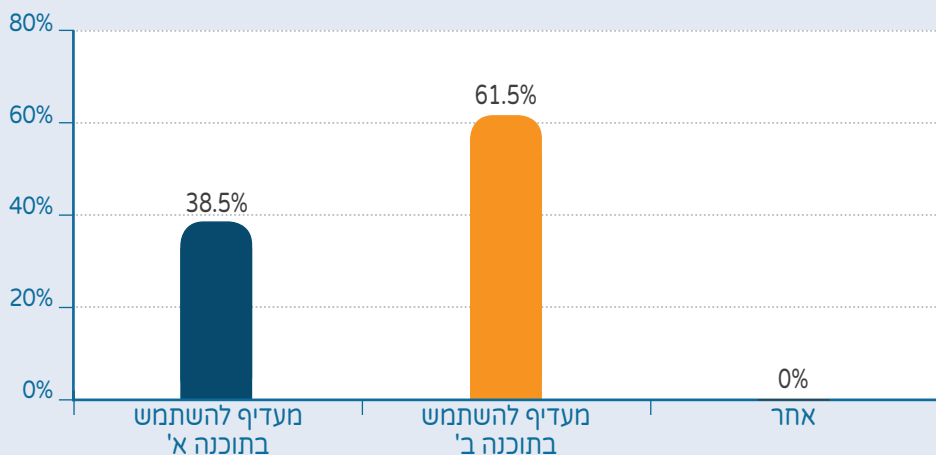

למי תספרי אם פגעו/יפגעו בך ברשת?

31

מעדיף להשתמש בתוכנה לשימיעת מוזיקה שאוספת עלי מידע וחושפת לפרסומות, או בתוכנה דומה שלא אוספת מידע אבל גם לא ממליצה לי על מוסיקה?

מה הנושאים שדורשים טיפול דחוף בנושא של פרטיות ילדים ונוער ברשת?

"אנונימיות"

"תכנים פורנוגרפיים"

"כל תנאי השימוש באנגלית שאינן ברורות"

"פרסום מידע על אדם"

"ההבנה של ההורים על ההשלכות"

"פרסום מידע על אדם תמונות מידע אישי, כרטיסי אשראי של ההורים"

"חדירה לפרטיות במגוון מקומות ברשת, כמו אפליקציות שאוספות עלינו מידע אישי מבלי שנבין וניתן את הסכמתנו"

"שימוש בפרטים אישיים על ידי חברות מסחריות"

"צילום מסך לסטיקרים למינהם"

"שיתוף הורי, מודעות הסכנות, הנגשת פרטי המידע"

"מודעות של הילדים להשלכות של המעשים שלהם ברשת"

"שליחת דברים פרטיים לאנשים אחרים או לחברות שונות"

32

טעימה מ-'מפגש שיא' עם אנשי ונשות המקצוע

אנשי ונשות המקצוע התעניינו בתובנות וההצעות של הנוער. הם הכירו בצורך של הנוער בפרטיות ואף הדגישו בפניהם זכויות שונות בהקשר זה. כך למשל, נציג משרד החינוך הבהיר להם כי אסור לחייב ילדים ונוער לפתוח מצלמות בלמידה מרחוק, והוצע למשתתפים לקיים דיאלוג על כך עם המורים. כמו כן, חלק מבני ובנות הנוער העלו את הקושי והאתגר בזירה המקוונת גם מול בני נוער אחרים - פגיעות ושיימינג שמתקיימים ברשת. אנשי המקצוע ממשרד המשפטים עדכנו את המשתתפים כי בימים אלו הם עומלים על תיקון לחוק הגנת הפרטיות ובוחנים לכלול במסגרתו התייחסות מיוחדת לילדים ונוער וכי, לפיכך, ישנה חשיבות מיוחדת מבחינתם להבין מהי עמדת ילדים ונוער בנושאים הנוגעים לפרטיות בעולם המקוון. כמו כן אנשי המקצוע התעניינו בשאלת ההסכמה לפרסום מידע אישי, ודנו עם המשתתפים איך אפשר להחזיר את השליטה על ההסכמה לילדים ונוער. לקראת סוף המפגש המשתתפים שאלו, בין היתר, את קובעי המדיניות כיצד הם יכולים לשלב ילדים ונוער בקביעת מדיניות וציינו כי לנוער פתרונות יצירתיים ותפיסות אחרות בהקשר זה.

שאלה פתוחה שנשאלה מצד אשת מקצוע לנערות והנערים:

מה יעזור לכם לפנות להורים או לגורם מבוגר אחר בחייכם לתמיכה במקרה של פגיעה ברשת?

אחת המשתתפות ציינה כי זו לא שאלה קלה ואין לה 'פיתרון קסם', אך אחד הדברים שהדגישה הוא כי מדובר בעניין פסיכולוגי, וכאשר יש תקשורת טובה, והבנה רבה יותר בין ההורה לילד (או בין הילד למבוגר תומך אחר בחייו), אז נוח יותר לשתף. משתתפים רבים הסכימו לכך, ולדבריהם, הרבה פעמים הורים מגיבים בצורה מוגזמת למעשים שלהם, מה שיוצר חשש ורתיעה משיתוף, ועל כן חשוב שההורה ידע להתמודד עם המצב ברוע, לטפל ולסייע, ולא להגיב באופן קיצוני.

בנות ובני נוער שהשתתפו בהליך ההיוועצות במסגרת פרלמנט הנוער: לירי אומר, שמעון ביטון, סארון וואסה, אדל ליבוביץ, רוני חיים, רן כהן, אביטל שלומוב, ניקול קריזנובסקי, אדריאנה ויסידלקו, אניטה קולמין, גיא פטלארסקי, תומר סדיחוב, אדוה רוזנטל-אלוני, מיכל סגל, אושר איסטחרוב, לי-יה פורטנוב, נעמה בן חמו, לירון מיכאלי, עומר ירון, נטע שחר שפירא, נועם אברהם, ראובן דורפמן, אנג'לה אליאגוב, ליאם ואקנין, שניר אבוטבול, מאיה הרץ, לירז מזרחי, שיריי לייב, מאיה נגר, חלא שלאבנה, שוהם קויטיגר, נסטיה קרסוב, אופיר גוונדשניידר, ארטיום ורונה, אילאיי מרדכיב, חנן יוניס, מרים ממדוב,

אנשי ונשות המקצוע: אורנה היילינגר, מנהלת נטיקה - מיזם של איגוד האינטרנט הישראלי; **איל זנדברג,** ראש תחום משפט ציבורי, יעוץ וחקיקה, משרד המשפטים; **דורון ניצן,** יו"ר הוועדה האתית-משפטית, מועצת התלמידים והנוער הארצית; **יוסי מיכל,** מדריך ארצי ליישום זכויות תלמידים, המינהל הפדגוגי, משרד החינוך; **יערה הלפרין,** מנחת הורים ומאמנת בני נוער, האגודה הישראלית למנחי הורים; **ליאת יעקובוביץ',** עו"ד, ממונה, אשכול משפחה, ילדים ורווחה, המחלקה למשפט ציבורי- חוקתי, ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים; **ד"ר עו"ד סאני כלב,** מרכז מחקר בכיר, מחלקת חדשנות ופיתוח מדיניות, הרשות להגנת הפרטיות במשרד המשפטים.

הליך היוועצות 4:

בנות ובני נוער דנים על איתור וזיהוי ילדים ונוער במצבי מצוקה ומשבר, ועל הפניה לגורמי סיוע בעיתות חירום ושגרה

על איתור וזיהוי של מצבי משבר ומצוקה

ילדים ונוער, המהווים כשליש מהאוכלוסייה בישראל, חשופים באופן מוגבר לקשת של מצבי סיכון ופגיעה אשר עלולים לגרור השלכות שליליות מרחיקות לכת על חייהם, בין היתר בשל היותם מצויים בתקופה רגישה ועדינה של התפתחות.

על פי הערכות בישראל, אחד מתוך חמישה ילדים עובר התעללות מידי מבוגר.⁹ בשגרה שקדמה למשבר הקורונה, בכל שנה היו מוכרים לשירותי הרווחה בישראל כ-400,000 אלף ילדים ונוער, והתקבלו כ-50,000 דיווחים חדשים על קטינים לטיפול של עובדים סוציאליים לחוק נוער נוכח מצבי סיכון ופגיעות שונות (אלימות, פגיעה מינית, הזנחה והתעללות). מרבית הדיווחים ואיתור ילדים ונוער היו מתקבלים דרך מערכת החינוך, בבתי חולים, קופות חולים ובטיפות חלב.¹⁰ לתוך מציאות קשה זו, התפרץ משבר הקורונה, אשר השפיע עמוקות על חיי השגרה של ילדים ונוער, ועל מצבם הרגשי והנפשי. חלקים ניכרים מההגבלות והאיסורים השונים שנכנסו לתוקף במטרה לבלום את התפרצות המגפה השפיעו במיוחד ילדים ונוער בחשיפה למצבי סיכון ובהחרפתם, והביאו לסגירה (או עבודה מצומצמת) של מסגרות שאמונות, בין היתר, על איתור וזיהוי של ילדים במצבי סיכון. כך, נסגרו מסגרות החינוך, התבטלו מסגרות חינוכיות בלתי-פורמליות רבות, וגם מסגרות טיפוליות שונות פעלו במתכונת מצומצמת, או שלא פעלו כלל (בחודשים הראשונים לפרוץ משבר הקורונה). נוסף לכן, ילדים רבים היו סגורים בביתם לתקופות ממושכות, בין אם בשל סגרים או חובות בידוד. נוכח זאת, יכולת האיתור והזיהוי של ילדים ונוער במצבי סיכון קטנה. כך למשל, לפי הנתונים שדווחו, ניכר כי חלה ירידה במספר הפניות בחשד לפגיעה מינית והזנחה.¹¹ בנוסף, פורסמו נתונים על התגברות תחושות של לחץ ודאגה, עצב ובדידות, חרדה ודיכאון, מפרוץ מגפת הקורונה בקרב ילדים ונוער. הנתונים העדכניים מצביעים על כך, כי מספר הקטינים שמטופלים במערך בריאות הנפש של קופות החולים גדל כמעט פי שלושה מעת שגרה, וכי חלה עליה של 40% במספר הילדים בסיכון אובדני

⁹ פרופ' לב-וילזל, ופרופ' איזיקוביץ', צ., 'אלימות כלפי ילדים ובני נוער בישראל: בין שכיחות לדיווח' (2016).

¹⁰ הנתונים מתייחסים לנתוני 2019 כפי שהם מופיעים ב'ילדים בישראל': שנתון סטטיסטי, 2019, המועצה לשלום הילד.

¹¹ הנתונים מתייחסים לנתוני 2020 (כולל נתוני קורונה) כפי שהם מופיעים ב'ילדים בישראל', שנתון סטטיסטי, 2020, המועצה לשלום הילד.

שטופלו ע"י פסיכולוגים חינוכיים.¹² כמו כן, פורסם כי אחד מכל חמישה ילדים בישראל סובל מסימני חרדה – פי שלושה מאשר בשגרה,¹³ כך שגם קשיים רגשיים שאינם מגיעים לכדי קיצון הפכו שכיחים ביותר ודורשים מענה, איתור וזיהוי על מנת לאפשר טיפול מתאים ולמנוע החמרה.

סיכום הליך ההיוועצות

הליך ההיוועצות זה החל בשלב מוקדם יותר מהליכי ההיוועצות הנוספים, והתנהל בסמוך לתקופת התפרצות נגיף הקורונה בישראל. ההליך כלל הסבר מקדים ומפורט למשתתפים. על מטרת ההליך, מהלכו, ותומתו לקביעת מדיניות. במסגרת הליך ההיוועצות התקיימו שיחות אישיות בנושא, וכן נערך מפגש ישיר ובלתי אמצעי ('מפגש שיא') עם נשות מקצוע בתחום - בכירות ממשרדי הרווחה, החינוך והמשפטים ונציגת אקדמיה. במפגש המשותף דנו יחד על המחשבות והעצות של המשתתפים. ונתנו בנאום לתפיסות והפרקטיקות שלהם ביחס להתמודדות בני ובנות נוער עם מצבי מצוקה וסיכון, מה 'עובד' עבורם, וכיצד ניתן להתאים מעני סיוע בנסיבות הייחודיות של עיתות חירום, דוגמת משבר הקורונה, וכן בימי שגרה.

תובנות, עמדות ותפיסות מרכזיות

בנות ובני הנוער המשתתפים. ות בהליך ההיוועצות ובכלל זה ב'מפגש שיא' עם נשות המקצוע ציינו, כנקודת מוצא לדיון, כי לתפיסתם לא נכון להגדיר 'מצוקה' דרך רשימת מצבים סגורה ומדויקת (למשל, חשיפה למקרה אלימות, פגיעה בפרטיות, וכיוצ"ב), אלא שמונח זה קשור **לתחושות פנימיות** ואישיות שחוזה הילד. (כמו חוסר שליטה, חוסר אוניס, חרדה, ועוד) אל מול מצבים מסוימים, באופן שאינו מתאים להגדרה ממצה ואחידה. כך למשל, ייתכן כי נערה ייחשפו לתוכן פוגעני ברשת והדבר לא יגרום להם תחושות מצוקה, ואילו בעוד שבני ובנות נוער אחרים שייחשפו לאותו התוכן כן יחוו מצוקה וקושי. המשתתפים עוד ציינו כי במיוחד בתקופת הקורונה אפילו שינוי 'קל' יכול היה לעורר חוסר יציבות ולהיתרגם לתחושת מצוקה וחרדה עבור ילדים ונוער. בהקשר זה, מרבית המשתתפים הסכימו כי **בתקופת הקורונה נוצרו קשיים ומצבי מצוקה חדשים** (כמו מצבי סגר ובידוד ומעבר לצורת לימוד חדשה ומקוונת), **וכן החריפו מצבי מצוקה קיימים** (למשל, קשיים במשפחה, פערים לימודיים, ועוד). בהקשר זה, המשתתפים הציפו כי בתקופה משבר הקורונה הצורך בתמיכה מההורים היה רב אולם גם על ההורים הייתה מעמסה, וילדים ובני נוער הרגישו שחסרה להם תמיכה מספקת.

המשתתפים **העלו מספר חסמים כלליים** אשר מונעים מבני ובנות נוער לפנות לעזרה, ביניהם: פחד מפרסום לא רצוי; חשש מדחייה ושיפוטיות; פחד מפגיעה במשפחה; וחשש שהשיתוף יתפתח לכיוונים לא ידועים וכי תבוצע פניה לרשויות ללא הסכמתם. בהקשר זה, העלו המשתתפים כי קיימת **רתיעה רבה בקרב הנוער מרשויות הרווחה והמשטרה**, וכי הם מכירים את פעילות הרווחה רק בתרחישי קיצון מאיימים, דוגמת הוצאת ילדים מהבית. כמו

¹² מריה רבינוביץ **מצבם הנפשי והרגשי של הילדים בעקבות משבר הקורונה** (כנסת, מרכז מחקר ומידע 12.8.21).

¹³ ראו ה"ש 11 לעיל.

כן, המשתתפים סברו כי **תנאי מקדמי בפנייה** לעזרה הוא **בהכרה העצמית** של הנער.ה כי הוא מצוי במצוקה, וחלק הוסיפו כי לפעמים גם אם נער.ה משדר מצוקה 'קשה לזהות זאת בוודאות כי יש בקרב נער שיח ציני והומוריסטי.

מרבית המשתתפים **העדיפו חברים או בני גילם ככתובת ראשונית לפניה לסיוע** וצינו כי במצב בו חברם שרוי במצוקה **הם ינסו בשלב הראשון לסיוע ולטפל** כפי יכולתם, גם כשאין להם ידיעה ברורה באילו נושאים הם יכולים לסייע לבד. חלקם סברו כי דיווח לרשויות הוא 'המוצא האחרון' ויש לערב גורם נוסף רק כאשר נשקפת סכנה ממשית לילד.ה, אחרת עלול להישבר האמון בין הצדדים מה שיוביל להתדרדרות נוספת של המצב. לעומת זאת חלקם שיתפו כי במקרים מסוימים כאשר הם חשים כי כוחם לסייע מוגבל, הם היו מפנים לגורמים קרובים (כמו הורה או איש חינוך). יחד עם זאת, מרבית המשתתפים ציינו כי היו מנסים לעודד את החברה.ה לשתף גורם רלוונטי.

בקרב המשתתפים הדעות היו חלוקות באשר לפניה **ישירה מטעם גורם הסיוע** עצמו לנער.ה. חלקם סברו כי הפניה היא הוכחה שלמישהו אכפת מאותו הנער.ה, והדגישו כי חשוב שהפניה תעשה בדרך יצירתית, מותאמת ושאינה פולשנית, ובשים לב לזהות הגורם, כך שבמקרים מסוימים יתאים גורם המוכר לנער מסביבתו (מורה, מדריך, הורה ועוד), בעוד שבמקרים אחרים יתאים גורם ניטרלי. בהקשר זה, חלק מהמשתתפים סברו כי יש לתת לנער.ה לעשות את הצעד הראשוני מול גורם הסיוע, אחרת פניה כזו עלולה להוסיף מתח ולא להיטיב עם הנער.ה.

על כל פנים, המשתתפים הדגישו כי **נקודת המוצא בסיוע לנוער** במצבי מצוקה וסיכון היא **בהתייחסות מותאמת ומכובדת** ולא בתיגום כ- "מסכנים", ושיתפו במספר דרכים ועקרונות לעידוד פניה ומזעור החסמים. בין היתר: מתן בטחון, זמן ומרחב שמתאימים לצורכיהם; שיח והדדיות מצד גורם הסיוע (למשל, שיתף גם בקשייו שלו); 'נורמליזציה' של מצבי מצוקה והסרת התיגום; יצירת קשר אישי והתעניינות בתחומים נוספים בחיי הילד.ה; התייעצות משותפת לפני נקיטת צעדים; ועוד. כמו כן, המשתתפים הדגישו, כי יש לדאוג שהנער.ה יבין כי הגורם אליו פונה יכול לסייע למצבו וכי יש חשיבות מרבית למתן הסבר על תהליך הסיוע והשלכותיו האפשריות, תוך שמירה על פרטיותו של הנער.ה.

ההצעות של בני ובנות הנוער

במסגרת הליך ההיוועצות והדיון עם נשות המקצוע, העלו המשתתפים.ות מספר הצעות הנוגעות לאיתור וזיהוי ילדים ונוער במצבי מצוקה ופניה לגורמי סיוע:

- **הכללת מפגשים קבועים של אנשי טיפול במסגרת בית ספרית**
המשתתפים קראו לחזק את השילוב של גורמים מטפלים בבתי הספר, על מנת שייקימו שיח שבועי עם התלמידים.ות בנוגע לתכנים רגשיים ונפשיים, וכן שיחות אישיות קבועות לכל תלמיד ולתלמידה (גם באופן מקוון). לדבריהם, הצעה זו חיונית בימי שגרה, ועוד יותר בתקופות חירום וב-'שגרת חירום', דוגמת תקופת הקורונה. שכן, מפגשים רציפים יכולים לתת לנער.ה עוגן, ועל בסיס הקשר המתמשך הפניה תהיה טבעית יותר ונוחה.
- **התאמת מענים מגוונים לילדים ונוער**
המשתתפים הדגישו את החשיבות במנגנוני סיוע מגוונים ומותאמים להעדפות השונות של בני ובנות הנוער. כך, הוצע להקים אתר ייעודי, ידידותי לילדים ונוער שיתכלל את

אפיקי הפניה השונים לבני ובנות נוער, לרבות התכתבות אונליין, דרך אפליקציות שונות (Whatsapp, טלגרם, וכיוצ"ב), שיחת טלפון, שיחת וידאו, אפשרויות לפגישה פיזית עם גורמי סיוע, קבוצות שיח מקוונות עם בני ובנות נוער לשיתוף ותמיכה, ועוד. בנוסף הוצע כי האתר יכלול גם מידע, סרטונים ופרסומים רלוונטיים בנושא התמודדות עם מצבי מצוקה ומשבר, שיעמדו גם לרשות בני ובנות הנוער שבחרו שלא לפנות לסיוע באופן אקטיבי. בנוסף, המשתתפים הדגישו את הצורך באפשרות לפניה אנונימית והתאמת המענים לקבוצות שונות כמו נוער במצבי סיכון שאינם נמצאים במסגרת חינוכית, נוער שנעדר אמצעים דיגיטליים וגישה לאינטרנט, ועוד.

• פרסום והעלאת מודעות לגורמי סיוע בתחום

המשתתפים הדגישו שיש לוודא שגורמי הסיוע, המדינתיים כמו גם של החברה האזרחית, יהיו מוכרים בקרב ילדים ונוער, וזאת נוכח העובדה כי מרביתם לא הכירו את פעילותם של כל הגורמים הללו. המשתתפים הציעו לפרסם את גורמי הסיוע באופן מוגש לנוער כך שיהיה 'מושך את העין', וייעשה דרך רשתות חברתיות או אפליקציות (קבוצות Whatsapp, טלגרם), לצד הפצת מודעות במקומות ציבוריים המשמשים ילדים ונוער (תוך עדיפות לתליית המודעות במרחבים יותר פרטיים, שיאפשרו לנוער להתעמק ולקרוא את הדברים), וכן דרך בתי הספר, למשל על ידי מורים. לדבריהם, חשוב שמתן המידע על גורם הסיוע יעשה גם באמצעות אנשי אמונם (מעולם החינוך וכד') שממליצים על הגורם מתוך היכרות אישית, וכי הפרסום ייעשה גם תוך מתן דוגמאות למקרים בהם גורמי הסיוע הביאו לפתרון מיטבי עבור הילדה.

37

• מתן הכשרות לנוער באשר לזיהוי מצבי מצוקה ועידוד פניה לגורמי סיוע

המשתתפים המליצו לקיים הכשרות לנוער לחיזוק היכולת לזהות מצבי מצוקה ביחס לעצמם ולחבריהם. על הכשרות אלו לכלול, בין היתר, היכרות עם סממנים למצוקה; נרמול הסיטואציה והפגת הבושה לצד הגברת החוסן המנטלי; מתן מידע על גורמי סיוע שונים ובכלל זה היכרות מעמיקה עם מערכת הרווחה; וכן אופנים לתגובה מיטבית בסיוע לחברים שנפגעו.

• הבניית מודל ביניים של צעירים ונוער מגישי סיוע ראשוני

חלק מהמשתתפים הציעו להכשיר, דרך בתי הספר, בנות ובני נוער כנותני מענה ראשוני לילדה שנפגעה. צוותי נוער אלו 'יתווכו' את המקרה לדמות מוסמכת שתתאים את הטיפול הנדרש. לעמדתם, קרבת הגיל ותחומי העניין תאפשר פניה טבעית יותר לבני ובנות נוער בבית הספר, במיוחד אם אלו יהיו בנות ובני נוער שחוו בעצמם משבר. חלק מהמשתתפים סברו כי עדיף שהסיוע יינתן על ידי בגירים צעירים (כמו צעירים בשירות לאומי) אך מכל מקום, הייתה הסכמה כי על גורמים צעירים אלו לעבור הכשרה מתאימה ולקבל ליווי מקצועי צמוד.

טעימה מ – 'מפגש השיא' עם נשות המקצוע

נשות המקצוע האזינו לדברי הנערים והנערות בקשב רב, תוך מתן הארות, שאלות והסברים במידת הצורך. כך למשל, נוכח שיתוף הנוער בדבר הרתיעה הרבה מרשויות הרווחה וחוסר היכרות עם מנעד הפעולות הקיים, נציגות משרד הרווחה הסבירו למשתתפים. וזאת כי הכלי של 'הוצאה מהבית' הוא בבחינת המוצא האחרון ומשקף אחוז קטן מן המקרים אבל "כנראה זה האחוז ששומעים עליו הכי הרבה". הן פירטו באשר לחובת הדיווח, עבודת הרווחה במגוון אפשרויות טיפול, והליכי שיקום ללא מעורבות משטרה והליך פלילי (באמצעות

'ועדות פטור'. בתגובה לכך, המשתתפים הדגישו את החשיבות במודעות והיכרות עם גורמי הרווחה. במהלך היוועצות, נוצר מרחב בו הנערים והנערות המשתתפים.ות שיתפו גם מניסיונם ומניסיון חבריהם על מצבי מצוקה בכלל, ונוכח תקופת הקורונה.

שאלה פתוחה שנשאלה מצד אשת מקצוע לנערות והנערים:

מה המשמעות של מפגש פנים אל פנים עבורכם בהשוואה לתקשורת מקוונת בטיפול במצבי מצוקה?

המשתתפים.ות סברו כי יש חשיבות למפגש אנושי ופיסי אך הדגישו שבמצבי מצוקה מפגשים פיסיים מקושרים לרשויות הרווחה והחוק ויש רתיעה רבה וחשש שהמידע יעבור הלאה לגורמים שיכולים לייצר מבוכה והשפלה. אחת מהמשתתפות סברה כי חשוב להבהיר שהמפגש הפיסי לא יגרור השלכות 'לא ידועות', ונער נוסף הציע ליצור מודל מדורג כך שיתאפשר שיח מקוון ראשוני שיוביל להזדמנות למפגש פנים אל פנים. יחד עם זאת, המשתתפים הדגישו את החשיבות שיהיה מקום פיזי שבנות ובני נוער יכולים להגיע אליו באופן מידי בעת מצוקה – 'חשוב שיהיה מקום כזה - נער יוצא מהדלת של הבית ומגיע למקום בטוח'.

בני ובנות נוער שהשתתפו בהליך היוועצות במסגרת פרלמנט הנוער: דנה אסתרין, מוחסן אלקרינאוי, אדן בן סימון, שחר ברכה, מיכל סרודי, פלורין דהן, ליאור קוגן, אביטל שלומוב, אליאור כהן, אריה גנגר, עדי פרמונד, גולן גולד.

38

נשות המקצוע: עו"ד **מיכל גולד**, מתאמת מניעת עבריינות נוער, משרד המשפטים; פרופ' **כרמית כץ**, בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל אוניברסיטת תל אביב; **חווה לוי**, עו"ס ראשית לפי חוק הנוער – טיפול והשגחה, אגף בכיר משפחות ילדים ונוער בקהילה, משרד הרווחה; **איריס (מנדה) בן יעקב**, מנהלת היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער, משרד החינוך; **נעמי אבוטבול**, מפקחת ארצית (מועדוניות וסמך - מקצועיים) שירות ילד ונוער, משרד הרווחה.

בתי הספר שהשתתפו בפרויקט פרלמנט הנוער 2021

נציגי מועצת נוער רשותית, עיריית רהט

נציגי 'השחר החדש', רהט

בית הספר מקיף א' ע"ש מנצ'ל, באר שבע

בית הספר מקיף ג', באר שבע

בית הספר מקיף ו' ע"ש קוהל, באר שבע

בית הספר מקיף ז', בית הספר הרב-תחומי רמות ע"ש ניומן, באר שבע

בית הספר מקיף דתי אמית, באר שבע

בית הספר מקיף ע"ש דוד טוביהו, באר שבע

בית הספר גימנסיה, באר שבע

בית הספר מקיף ע"ש יצחק רגר, באר שבע

בית הספר מקיף הרכס, ע"ש משה זילברמן, באר שבע

בית הספר ישיבת בני עקיבא "אוהל שלמה", באר שבע

בית הספר ברנקו וייס בית אריאל, באר שבע

המועצה לשלום הילד

כתובת: קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית, הר הצופים,
ת.ד 24100, ירושלים.

טלפון: 02-6780606

פקס: 02-6790606

דוא"ל: ncc@children.org.il

אתר: <https://www.children.org.il/>

פייסבוק: <https://www.facebook.com/ShlomHayeled/>

פרלמנט הנוער של המועצה לשלום הילד הוא פרויקט חדשני וייחודי לשיתוף בני ובנות נוער בהליכי קביעת מדיניות, ומתן אפשרות לדיאלוג משמעותי עם משרדי ממשלה וקובעי מדיניות בנושאים הנוגעים לחייהם.

המטרה של פרלמנט הנוער היא להוביל שינוי עומק בהליכי החקיקה וקביעת המדיניות בישראל באופן שמכיר בזכות של בני ובנות נוער - מקבוצות אוכלוסיה מגוונות - להשתתף, להביע את עמדתם, ולהשפיע על נושאים הנוגעים לחייהם, והכל ברוח אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.

פרלמנט הנוער הושק לראשונה ב-2018 במטרה להפוך לתוכנית מתמשכת ברמה הארצית ולחשוף את הפוטנציאל הטמון בהליכי שיתוף נוער. פרלמנט הנוער מתקיים בנגב, ושותפים לו למעלה מ-100 בני ובנות נוער מאזור באר שבע ורהט, משרדי ממשלה שונים, ארגוני חברה אזרחית, וגורמי אקדמיה שעובדתם נוגעת לחייהם של ילדים ונוער בישראל.

המועצה לשלום הילד

כתובת: קמפוס חרוב לילדים, האוניברסיטה העברית, הר הצופים,
ת.ד. 24100, ירושלים.

טלפון: 02-6780606 פקס: 02-6790606 דוא"ל: ncc@children.org.il

אתר: <https://www.children.org.il/>

פייסבוק: <https://www.facebook.com/ShlomHayed/>

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
المجلس الوطني لسلامة الطفل

